

Jaume de PUIG I OLIVER – Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ (†)

ELS DARRERS DOCUMENTS DEL PRIMER PRESIDENT
DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA,
BERENGUER DE CRUÏLLES, BISBE DE GIRONA (1359-1362)

*Introducció*¹

Tal com vam dir en el número anterior d'aquest anuari,² l'any 1360 es tanca al bisbat gironí, en referència al recapte de la contribució acordada a les

1. Sigles emprades:

ADG = Arxiu Diocesà de Girona

Amer = Esteve PRUENCA I BAYONA, *Diplomatari de Santa Maria d'Amer*, edició a cura de Josep M. MARQUÈS, Barcelona, Fundació Noguera 1995, 396 p.

ARNALL = M. Josepa ARNALL I JUAN, *Lletres reials a la ciutat de Girona (1393-1515)*, 4 vols., Barcelona, Fundació Noguera 2000-2005, 2092 p.

C = ADG, *Processos*.

CC = JOSEP M. MARQUÈS [I PLANAGUMÀ], *Cartoral dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*, 2 vols., Barcelona, Fundació Noguera 1993, 1-436 i 437-861 pp.

CatCar V = *Catalunya Carolíngia*, obra fundada per R. d'Abadal i de Vinyals i dirigida per Josep M. Font i Rius i Anscari Mundó, vol. V, *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada, Primera i Segona Part*, a cura de Santiago SOBREQÜÉS I VIDAL (†), Sebastià RIERA I VIADER I Manuel ROVIRA I SOLÀ, revisat i completat per Ramon ORDEIG I MATA, Barcelona, I. E. C. 2003, 1-344 [docs. 1-386] i 345-696 [docs. 387-630 + VII falsos].

COBOS = Antoni COBOS FAJARDO, *Costums de Girona de Tomàs Mieres. Edició crítica i traducció*, Girona, CGC Edicions 2001, 272 pp.

Cortes = *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña publicadas por la Real Academia de la Historia*, 26 toms en 27 vols., Madrid, Real Academia de la Historia 1899-1992.

COTS = J. COTS I GORCHS, *Consuetudines Dioecesis Gerundensis*, Barcelona, Lib. Casulleras 1929, 204 p.

CR = *Catalunya Romànica*, 27 vols., Barcelona, Enciclopèdia Catalana 1984-1998.

D = ADG, *Manual de col·lacions de beneficis*.

DBF = *Dictionnaire de Biographie Française*, t. III, París 1939.

DHEC = *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya*, 3 vols., Generalitat de Catalunya – Editorial Claret, Barcelona 1998-2001, 667, 773 i 749 p.

DJG = Gemma ESCRIBÀ I BONASTRE – Maria PILAR FRAGO I PÉREZ, *Documents dels jueus de Girona (1124-1595)*. *Arxiu Històric de la Ciutat, Arxiu Diocesà de Girona*, Girona, Ajuntament de Girona 1992, 383 p.

Documents = Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*, 2 vols., Barcelona, I. E. C. 2000 (edició facsímil), 486 i CXV – 453 p.

Els primers = Jaume DE PUIG OLIVER – Josep Mª MARQUÈS PLANAGUMÀ, *Els primers documents del primer president de la Generalitat de Catalunya, Berenguer de Cruïlles, bisbe de Girona (1359-1362)*, dins «ATCA», 26 (2007), 283-384.

EUBEL = C. EUBEL, *Hierarchia catholica Medii Aevi*, vol. I, Münster 1898.

G = ADG, *Libri Notularum*.

Corts de Cervera, amb una relativa calma, entre molts altres factors gràcies també a l'energia demostrada per Berenguer de Cruïlles, bisbe i primer diputat eclesiàstic de la comissió elegida per a recollir i administrar el donatiu atorgat al rei per fer front a la guerra amb Castella, en ordre a fer recaptar regularment l'impost i a impedir abusos de senyors i oficials reials.

La prossecució de l'escorcoll de les lletres episcopals fins a la fi del pontificat de Berenguer de Cruïlles, ara ja del tot dut a terme, ha donat com a fruit l'aparició de divuit documents més, que continuen i completen els 67 que havíem publicat l'any anterior. Així, el nombre total ascendeix a 85.

GUILLERÉ = Christian GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, 2 vols., Ajuntament de Girona – Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1993, 504 i 500 p.

HUG = Josep CANAL, Eduard CANAL, Josep Mª NOLLA, Jordi SAGRERA, *Girona, de Carlemany al feudalisme (785-1057). El trànsit de la ciutat antiga a l'època medieval* (Història Urbana de Girona. Reconstrucció cartogràfica, 5), Girona, Ajuntament de Girona 2003, 429 p.

Lletres = Jaume DE PUIG I OLIVER – Josep Mª MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Lletres del bisbe de Girona. Segle XIV. Vol. I (n. 1-620)* (Corpus Scriptorum Cataloniae. Scripta, 1) Barcelona, I. E. C. – Facultat de Teologia de Catalunya – Ajuntament de Girona, 2007, 744 p.

LV = Christian GUILLERÉ, *Llibre Verd de la ciutat de Girona*, Ajuntament de Girona – Fundació Noguera 2000, 737 p.

LVm = Griselda JULIOL I ALBERTÍ, *Llibre vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)*, Ajuntament de Girona – Fundació Noguera 2001, 757 p.

MARTÍ = Ramon MARTÍ, *Col·lecció Diplomàtica de la Seu de Girona (817-1100)*, Barcelona, Fundació Noguera (Diplomatari, 13) 1997, 605 p.

n. = número.

PG = Joan VILLAR I TORRENT, Núria SUBIRÀ I VENTURA, Joan BOADES I RASET, Lluís-Esteve CASELLAS I SERRA, *Catàleg del Pergamins del fons de l'Ajuntament de Girona (1144-1826)* [Fundació Noguera, Diplomatari 32-34], Ajuntament de Girona, Fundació Noguera, Caixa de Girona 2005, [Lleida, Pagès editors], 3 vols., 2012 p.

PM = Josep Mª MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Pergamins de la Mitra (1188-1624)*, Girona, Institut d'Estudis Gironins 1984, p.

PONS = Josep Maria PONS I GURI, *Les col·leccions de costums de Girona*, Barcelona, Fundació Noguera 1988, 370 p.

RC = *Cartorale de Rubricis Coloratis*. Transcripció íntegra de Josep Mª MARQUÈS I PLANAGUMÀ, dipositada en sengles fotocòpies a la Biblioteca del Seminari Diocesà de Girona i a l'Arxiu de la Catedral de Girona, disponible també a internet: <<http://www.arxiuadg.org>>

ROVIRA = *Usatges de Barcelona i commemoracions de Pere Albert*, a cura de Josep ROVIRA I ARMENGOL (Els Nostres Clàssics, Col·lecció A, vols. 43-44), Barcelona, Editorial Barcino 1933, 307 p.

SOBREQUÈS = Santiago SOBREQUÈS I VIDAL, *Els barons de Catalunya. Història de Catalunya Biografies Catalanes*, vol. 3, Barcelona, Editorial Vicens i Vives 1980², 265 p.

TASIS = Rafael TASIS I MARCA, *La vida del rei en Pere III*, Barcelona, Editorial Aedos 1961, 395 p.

U = ADG, *Registrum Litterarum*.

VAYREDA = Pere VAYREDA I OLIVAS, *El priorat de Lladó i les seves filials*, Barcelona, Editorial Balmes 1930, 331 p.

VINCKE = Johannes VINCKE, *Zur Vorgeschichte der Spanischen Inquisition. Die Inquisition in Aragon, Katalonien, Mallorca und Valencia während des 13. und 14. Jahrhunderts*, Bonn 1941.

ZARAGOZA = Ernest ZARAGOZA PASCUAL, *Abaciologi benedictí de la província Tarraconense*, Fundació Balmesiana (Biblioteca Balmes), Barcelona MMII, 429 p.

2. Cf. «ATCA», XXVI (2007), 283-384.

Els 18 documents publicats ací ofereixen poques novetats respecte al que ja s'havia pogut constatar en els 67 documents publicats anteriorment. La continuïtat és gairebé perfecta. Si havíem constatat que el bisbe feia recollir el subsidi mitjançant síndics locals, *ad hoc*, ara es pot veure com els síndics, amb el permís del bisbe, alguna vegada havien d'acudir a l'ajut del braç secular del veguer per a fer pagar els parroquians morosos.³ Quan un síndic cau malalt, el bisbe en fa elegir un altre.⁴ A Paret Rufí, domini episcopal, les coses van anar força malament, perquè els síndics elegits no ho van ésser en una votació que correspongués al conjunt de veïns o a la seva major part i, a més, van repartir la càrrega del subsidi sense tenir en compte el poder adquisitiu de cada individu. Personada una delegació de parroquians davant el bisbe, aquest ordenà una votació nova, amb sengles síndics per a la mà major, mitjana i petita, per tal que distribuïssin la talla de forma equitativa i efectiva.⁵ Llevat d'aquestes incidències, sembla que el sistema de síndics locals funcionà regularment. El fet que fossin molt pròxims a cadascun dels individus que havien de pagar i el fet que la talla es distribuís segons les facultats de cadascú —sense que poguem conèixer els criteris mitjançant els quals els síndics establien la solvència de cada contribuent, potser va facilitar la tasca dels qui havien de recollir el subsidi.

Un altre fenomen que el bisbe va haver d'encarar derivava del fet que anteriors imposicions havien estat recaptades dels homes d'església per nobles o oficials reials que actuaven amb el consentiment exprés o tàcit del bisbe. La recaptació del fogatge oferia a nobles i oficials l'oportunitat de cobrar una talla quantiosa i, per tant, d'imposar penes als morosos d'un valor proporcionalment més alt. En els documents ací publicats es veu que la política de Berenguer de Cruïlles s'inspirà invariablement en el principi que els homes d'església havien de pagar el fogatge a part, i que ni els nobles ni els oficials reials no havien d'intervenir en la recollida dels cabals que tocava pagar als homes d'església. Cada vegada que convingué, Cruïlles ho deixà ben clar als comtes d'Empúries,⁶ als Montcada,⁷ als oficials reials.⁸

No deixa d'ésser curiós l'enfrontament que el bisbe de Girona té amb l'abat Bernat, d'Amer, el febrer del 1361. Just durant el mateix període de temps que es cobrava el subsidi acordat a Cervera, l'abat va imposar als homes del seu monestir una talla de 20 sous amb finalitats que no són expressades. Assabentat Cruïlles d'aquesta atzagaiada, tot d'una envia monitòria i ordre de restituir les quantitats recaptades i les eventuales despeses ocasionades amb motiu d'una talla iníqua.⁹ La mesura, a més de restablir la justícia, tenia un

3. Cf. infra n. 68.

4. Cf. infra n. 75.

5. Cf. infra n. 79. Cf. *Els primers*, n. 63.

6. Cf. infra n. 69, 77, 78.

7. Cf. infra n. 82.

8. Cf. infra n. 70.

9. Cf. infra n. 71.

sentit polític evident: el bisbe-diputat no volia entrebancs en la recollida de l'impost del fogatge. Si obligava l'abat d'Amer a retirar la seva talla intempestiva, també havia excomunicat els parroquians d'Amer que no havien pagat el fogatge al seu temps, i als qui s'havien de fer absoldre d'excomunió per aquesta raó els imposava dos diners per drets de segell.¹⁰

Havíem vist en el seu lloc¹¹ que la Cort de Cervera va preveure el que havia de pagar el personal de servei: nuncis, criats, dides, majordones: un sou per cada lliura cobrada del salari anyal. La mesura afectava directament els braços militar i eclesiàstic. La mesura era tal vegada nova i potser apareixien subterfugis i es donaven situacions ambígües, sobretot en el cas de les majordones que al mateix temps eren familiars dels clergues que servien. El bisbe també va intervenir en aquest problema amb claredat: el que havien imposat les Corts de Cervera s'havia de pagar; els clergues, doncs, havien de fer pagar les majordones i els nobles els seus criats. Oi més, Bernat de Cabrera i el seu fill el comte d'Osona s'havien avingut amb els diputats dels braços militar i eclesiàstic a pagar per endavant i per aquest concepte una quantitat determinada; el bisbe, doncs, s'afanyava a advertir els seus clergues que havien d'obligar els homes «soldaders i llogaders» de les terres dels Cabrera a pagar als dos Cabrera la quantitat per cap que els toqués, precisant que en el cas dels assalariats la contribució era d'un sou per lliura, i en el dels llogaters un òbol per 10 diners i un diner per 20 diners.¹²

Les lletres episcopals registren amb puntualitat dues crisis bèl·liques al Rosselló: l'una es produeix l'abril del 1361, la segona a l'estiu. La primera fou deguda a la presència de les hosts de Joan d'Armanyac, que amenaçava d'enivar el país, mogut pel rei de Castella, que el tenia a sou. Pere III proclamà el «Princeps namque» i Berenguer de Cruïlles prengué les mesures oportunes en els dominis de la bisbalia.¹³

El maig del 1361 començava la recaptació del subsidi del segon any. Els 13-14 d'aquell mateix mes era signada la pau de Deça, en presència del cardenal Guillem de la Jugie, legat del papa. La guerra amb Castella no tornaria a encendre's fins al juny de 1362, però mentrestant Aragó es disposava a ajudar Castella contra Granada. Aleshores hi va haver una alarma nova: hosts estrangeres amenaçaven novament el Rosselló. Aquest cop eren les companyies franceses les qui s'acostaven, companyies que havien quedat sense feina després del tractat de Brétigny (1 maig 1360), que establia la pau entre francesos i anglesos.¹⁴ El

10. Cf. infra n. 72.

11. Cf. *Els primers*, n. 34, 58.

12. Cf. infra n. 74, 76.

13. Cf. infra n. 73.

14. TESIS 202-203. Esmenta una primera incursió l'any 1361 en terres catalanes d'aquests incontrolats, contra els quals el papa Innocenci VI havia fet predicar croada el gener del mateix any, Bernard ALART, *Apparition des routiers dans le Conflent (1364)*, dins «Société Agricole, Scientifique et Littéraire de Pyrénées Orientales», IX (1854), 392-400.

Cerimoniós es presentà al Rosselló amb l'exèrcit reial i això li va servir al mateix temps d'excusa per no haver d'ajudar el rei castellà en la croada contra Granada.

Berenguer de Cruïlles prengué aquest cop les mateixes mesures que el mes d'abril, com demostren les seves lletres de l'agost a tots els batlles episcopals.¹⁵ Pere III es quedà una llarga temporada a Perpinyà, d'on l'havia de treure, el juny del 1362, el nou atac dels castellans al baix Aragó. Les lletres episcopals verifiquen que el gener del 1362 es va proclamar altra vegada el «Princeps namque», probablement en relació amb el perill d'una falconada de les Grans Companyies. En aquella ocasió es repetiren les il·legalitats i les violències dels oficials del rei contra els homes d'església. Berenguer de Cruïlles no s'hi torbà gens. Denuncià les violències de Guillem de Canet i brandà el document reial datat a Cervera el 19 de desembre del 1359, amb el qual Pere III remetia les penes encorregudes pels homes d'església que no havien acudit a la convocatòria d'host.¹⁶ Això indica dues coses: o que el veguer pretenia cobrar la pena que havia estat imposada als infractors de l'usatge, o que el bisbe pretenia que el document reial emanat durant la celebració de les Corts de Cervera era una garantia que cobria actes del passat i en preveia de semblants per al futur. Com sigui, hom té la impressió que la reincidència dels oficials en els mateixos actes, tendents a cobrar fos com fos, revela que el rei i el seu consell assajaven tots els subterfugis possibles per escapollir-se de la malla fèrrea de disposicions sancionades a les Corts del 1359 en ordre a contenir i limitar la voracitat fiscal de la Corona.

El 1362 —ja hi hem fet al·lusió— reviscolava la pretensió dels Montcada de cobrar en els seus dominis l'impost de la reina Isabel de Sicília, sense estalviar els homes d'església. Cruïlles amenaçà amb l'excomunió i altres censures eclesiàstiques.¹⁷ L'abril del 1362, ja obertes les hostilitats amb Castella, els oficials reials de Girona procedeixen a allistar els homes d'església. Cruïlles denuncia que el veguer i Bernat Margarit anaven pels llocs del bisbat, concentraven els homes en edat militar i els obligaven a formar grups de quatre; cada grup n'havia d'eleger un per anar a la guerra, i forçaven els altres tres a donar a l'escollit 16 diners per jornada que seria a l'exèrcit. Berenguer de Cruïlles denuncia aquesta manera de fer, dient que és contrària a les instruccions donades pel rei al veguer. I afegeix encara que Guillem de Canet i Bernat Margarit extorqueixen diverses quantitats de diners als individus; i alguna vegada, quan han tingut els homes concentrats en un lloc, els han pres les armes i les han venudes per treure'n altres diners.¹⁸

El conflicte devia ésser real i la conducta del veguer i de Margarit tingué segurament l'empareda del rei, almenys en la qüestió de fons: l'usatge *Princeps namque* era preceptiu per a tothom. Contra la tendència del bisbe Cruïlles a

15. Cf. infra n. 80.

16. Cf. infra n. 81.

17. Cf. infra n. 82.

18. Cf. infra n. 83.

trobar maneres alternatives —pagant— d'obeir-lo, sembla que el rei i els seus oficials no tenien miraments amb els homes d'església i, sota l'empara de la promulgació de l'usatge, actuaven de forma expeditiva. Al capdavant Cruïlles hagué de cedir, si més no en part, perquè el mes de juny el bisbe pactava amb el rei remissió de penes a canvi de fer pagar tres malles per foc.¹⁹

Sense deixar de creure que Berenguer de Cruïlles tenia una part de raó quan blasmava l'actuació del veguer i del seu adlàter, el darrer document que publiquem ací permet d'entreveure què feien els senyors quan havien d'obtemperar el *Princeps namque*, i hom constata que no era tan diferent dels procediments que posaven en marxa Guillem de Canet i Bernat Margarit. El bisbe s'adreça a sis homes; aquests sis individus semblen repartits per tot el territori d'Amer o tenen adjudicat cadascun una part del mateix: la vila, la vall, els llocs adjacents de Sant Genís i Lloret Salvatge, és a dir, tot el que comprèn el «son» d'Amer, que és com dir el castell, terme militar per excel·lència. Aquests sis homes feien una selecció: de cada 8 homes, un. Feta la tria, el bisbe els mana de donar la llista a dos preveres de capítol, diputats seus *ad hoc*. No hi ha raons per pensar que en altres llocs, assenyaladament els de la bisbalia, els batlles episcopals no tinguessin aquest mateix o uns ressorts semblants quan havien de formar una força militar. En el fons, i pràctiques abusives a part, era el que feien el veguer i Margarit, perquè una host no es forma espontàniament, i no només pel que fa als individus, «bons e triats», sinó i sobretot pel que fa a l'armament, que havia d'ésser de bona qualitat.

El diputat eclesiàstic acaba cedint, sigui quin sigui el pes de la seva pressió sobre les autoritats reials. Al capdavant, la guerra amb Castella no tenia precedents a Catalunya. Les expedicions a Almeria, a Sardenya, a Sicília, fins i tot més lluny, eren expedicions en les quals hom anava a temptar la fortuna. La guerra amb Castella era una guerra de defensa, on hi anava tot. La guerra fou onerosa en personal i en diners en una proporció fins en aquell moment desconeguda. Això explicaria, en part, les reaccions de Cruïlles contra l'actuació del veguer: es tractava de posar en marxa una mobilització sense precedents, i les mesures eren extraordinàries en tots els sentits.

El dimarts 26 de juliol del 1362 Berenguer de Cruïlles moria a Barcelona, on l'havien dut les seves responsabilitats polítiques.²⁰ Faltava poc perquè arribés el final del seu mandat. Assistí segurament al Parlament que el rei reuní a la ciutat comtal per demanar ajuda contra la represa de l'embestida castellana. La capitulació de Calataiub forçà el rei a reunir noves Corts, primer a Catalunya, després generals a Montsó. S'obria una època especialment dura per als catalano-aragonesos, mentre Berenguer de Cruïlles era sebollit al monestir de framenors de Barcelona. Quan morí, ningú no podia tenir clar com evolucionaria i quina volada i significació prendria per a Catalunya la diputació creada

19. Cf. infra n. 84.

20. Cf. ADG, G-42 f. 158v.

a Cervera. No hi feia res. La història accidentada de la segona meitat del segle XIV català donà pas a la creació gairebé anònima, fruit genuï d'un estat d'esperit col·lectiu, d'unes institucions que havien de ser extraordinàriament fecundes per al poble català. La seva persistència per damunt de les turbulències dels segles moderns i contemporanis és un fet que impacta l'espectador.

DOCUMENTS

68

1361 febrer 5. Girona

ADG, U-40, f. 69v-70r

Als clergues de Taravaus²¹ i Vilanant.²² Requereixin l'ajut del batlle de Figueres²³ per obligar diversos parroquians dels dits llocs a pagar als síndics respectius la talla del fogatge.

21. Taravaus és parròquia documentada des del 1123. El temple actual fou consagrat el 1321: CR IX 584. El delme de Taravaus és en mans de la família Canelles almenys des d'abans del 1297, puix que en aquesta data Berenguer de Canelles, cavaller, l'assignava per a satisfer injúries, *Llibre Verd* f. 32r-33v. L'any següent, Guillem de Canelles, germà de Berenguer, definia al seu altre germà, Pere, el delme que Berenguer rebia a Taravaus i a Rabós, amb obligació de dotar la filla Sibil·la, *ib.* f. 53v. En compliment d'aquesta obligació, el maig del 1300 Pere de Canelles heretava la seva filla Sibil·la amb un quart del delme de Sant Martí de Taravaus, *ib.* f. 62v-63r. El 1308 el delme de Taravaus era contès entre Pere de Canelles, *rusticus*, i Bernat de Puig, d'Orfes, PM 624. Hi hagué sentència favorable als Canelles, però més tard, el 1331, Guillem de Canelles, cavaller, i la seva esposa Guillema, venien a Bertran de Soler, cavaller, tot el que rebien del delme de Taravaus, que tenien en feu pel vescomte de Rocabertí, per 3.800 sous, *ib.* f. 116v-117r. Des de l'any 1328 fou capellà de Taravaus Bertran de Mont-rodon, germà del bisbe Arnau de Mont-rodon, U-3 f. 145r; G-11 f. 5v, pel qual cf. *Lletres* I, n. 13 nota 55. L'octubre d'aquest any el bisbe firmava a Bertran de Soler, cavaller, un quart del delme de Taravaus, G-6 f. 157v.

22. En el testament del comte Sunyer II de Besalú, Cerdanya i Conflent, de l'octubre de l'any 966, s'esmenta per primera vegada el nom de Vilanant —*villa Avondant*—, perquè el comte hi deixava un alou al monestir de Sant Esteve de Banyoles, CatCar V 374. El juliol del 978, Miró, bisbe de Girona i comte de Besalú, feia donació al monestir de Sant Pere de Besalú, entre altres, d'un alou situat a Vilanant, CatCar V 448. La parròquia consta a partir del 1018. Per al seu temple basilical de tres naus, cf. CR IX 918-922; Pere BORRAT – Antoni EGEA, *Vilanant*, Girona 2001 (Quaderns de la Revista de Girona, 92), 42-44, 48. L'agost del 1219 Guillem de Cervià tenia pel bisbe el delme de Vilanant, PM 104. L'octubre del 1262 Guerau de Cervià reconeixia tenir pel bisbe una part del delme de Vilanant, infeudat a Ramon de Soler, PM 254. L'abril del 1281 un terç del delme de Vilanant i Cogolells era en mans de Bernat de Sales, PM 372. Un terç del delme de Vilanant era detentat el novembre del 1290 per Bernat de Soler, cavaller, segurament antecessor del Bernat de Soler esmentat suara, que tenia infeudat el delme de Santa Margarida de Bianya a Guillem de Bianya, CC 515. El 1310 una part del delme, al-

Berengarius etc., clericis ecclesiarum de Taravaus et de Villahonanto etc.

Coram nobis conquerendo exposuerunt R. de Palacio^a, parrochie de^b Villahonanto^c, et Jacobus Çabaterii, parrochie de Taravaus, syndici^d seu collectores hominum ipsarum parrochiarum, scilicet quilibet in sua parrochia^e, ad colligendam talliam factam inter eosdem ratione fogagii illustrissimo domino regi gratiose concessi pro expensis quas fecit et facit pro guerra quam rex Castelle contra eum incitavit, quod plures et diuersi parrochiani dictarum ecclesiarum quantitatem ad quam taxati fuerant pro ipsa tallia eisdem syndicis soluere postposuerunt et postponunt, licet diutius pro eadem excommunicati fuerunt et existunt etiam de presenti, in non modicum suarum periculum animarum et dictorum collectorum preiudicium maximum et grauamen. Super quibus lf. 70r^l idem syndici, qui ad^f quantitatem quam^g ipsiⁱ persolvere habent in eaⁱ obligati existunt, pecierunt eis per nos de justo remedio prouideri.

Eapropter etc. quatenus moneatis et in subsidium iustitie nostro nomine requiratis venerabilem baiulum de Figueriis^j vt dictos homines de^k Taravaus ac baiulum²⁴ de Villahonanto^k et eorum quemlibet, prout eorum iurisdictioni subsunt et ad eorum^l vtrumque spectat et prout per ipsos syndicos eis nominati fuerint, compellant quod a predicta excommunicationis sententia faciant se absolui, ac^m dictam talliam persoluant prout tayati fuerant, infra octo dies etc.^m

Alioquin nos ex nunc prout etc. contra ipsos baiulos per vos monitos et monitioni huiusmodi non parentes in hiis scriptis excommunicationis sententiam promulgamus.

Vosque etc.

Reddite etc.

Datum Gerundeⁿ, v die februarii.

menys, és en mans de la família Escales, PM 639 El setembre del 1319 Guerau de Cervià reconeixia tenir en feu pel bisbe dues parts del delme de Vilanant, CC 589 (= PM 801), reconeixement iterat el setembre del 1326, PM 927, el maig del 1350, PM 1167, i el novembre del 1357, PM 1247.

23. Probablement es tracta de Ramon Ferrer, prou documentat en el càrrec, i amb la possibilitat que l'ADG esmenti dos batlles diferents i homònims (pare i fill?) com a batlles reials de Figueres. El novembre del 1332 Ramon de Mas, beneficiat de Biure, es querellava perquè Ramon Ferrer, batlle de Figueres, li havia emparat béns i li havia clavat la porta de casa, perquè el clergue havia donat cops a un pastor de Pere Retort, de Biure; el bisbe obligava el batlle a deseparar fins que el tribunal episcopal hagués jutjat Ramon de Mas, el qual havia firmat dret en mà del bisbe, U-5 f. 10rv. El 1341 Ramon Ferrer, en qualitat de batlle estat de Figueres, instava absolució d'excomunió incorreguda perquè havia obligat homes d'església a anar a la host contra el comte de Pallars, G-15 f. 111v. El 8 de juliol del 1359 el bisbe intimava a Ramon Ferrer, batlle en exercici de Figueres, monitòria d'excomunió per haver fet clavar portes a Bonanat Camallera, clergue, U-36 f. 49v. El 4 de juliol del 1360 el bisbe li demanava que li trametés enquestes sobre Joan Pellicer, de Casserres, Joan Carrera, de Sant Llorenç de la Muga, i Joan ses Cases, tots clergues, que el bisbe tenia presos i volia jutjar, U-38 f. 162r.

24. No en coneixem el nom: és batlle del comte d'Empúries.

^a seq fr cancell ^b seq Taravaus cancell ^c interlin ^d seq hominum cancell ^e seq
 quod quidem cancell ^f seq dictam cancell ^g interlin ^h corr pro ipsorum et seq ipsorum
 {interlin: hominum} cancell ⁱ interlin ^j seq ac baiulum de Villahonanto cancell ^k inter-
 lin ^l seq quemlibet cancell ^m interlin ⁿ seq v cancell

69 (IX)

1361 febrer 10. Girona

ADG, U-39, f. 34v

Al regent de la vegueria d'Empúries. No obligui els homes de Colomers que són de l'abat d'Amer²⁵ a pagar la talla del fogatge.

En Berenguer per la gràcia de Déu bisbe de Gerona al honrat en Johan Reste²⁶ regent la vegueria^a en lo comtat d'Empúries, salut en nostre Senyor^b.

Entès hauem^c que vós per nom del seynor infant comte^d d'Empúries^d forçats e destreyets los hòmens de^e Colomers^{e27} qui són del abbat d'Amer^f a

25. En aquest moment és un tal Bernat, ZARAGOZA 37. En altres moments, el bisbe de Girona havia tingut una intervenció decisiva en l'elecció de l'abat del monestir: l'any 1343 els monjos confiaren a Arnau de Mont-rodon l'elecció de Ramon de Rocasalva, PM 1109. D'aquest abat Bernat hi ha notícia que el 20 d'abril del 1361 va vendre a Guerau de Floriano, mestre del duc de Girona, un *Catholicon* per preu de 26 lliures, G-40 f. 188v.

26 Joan Resta és un jurista que el 1354 treballa per al comte d'Empúries. Justament el 30 d'agost d'aquell any ell i Bernat de Raset, batlle comtal d'Ullastret, s'adreçaven al bisbe Berenguer de Cruïlles, comunicant-li que havien agafat Ramon de Garrigoles i Berenguer Jafre, sagristans respectivament de Madremanya i Pedrinyà, i que estaven disposats a enviar-los a Girona, però ningú del comtat no volia fer el servei de guàrdia i el trajecte, per por d'incórrer en excomunió, raó per la qual el bisbe els autoritzava a lliurar-los al batlle de Rupjà o al de la Bisbal, U-24 f. 114v-115r. Berenguer de Cruïlles degué apreciar les qualitats de Resta, perquè l'onze de desembre del 1357 el nomenava jutge dels castells de la bisbalia, U-32 f. 182v-183r. El nomenament degué ésser provisional o, en tot cas, durà poc, perquè a principis del 1360, com es veu en la lletra, Resta torna a treballar pel comte d'Empúries. En aquests moments les seves relacions amb Berenguer de Cruïlles són tenses: Resta s'havia endeutat amb Belshom de Blanes, jueu de Girona, per 25 lliures, deute reconegut davant la cúria episcopal, i amb Isaac des Mestre, també de Girona, per 8 lliures; com que no pagava, fou excomunicat; i com que, malgrat aquesta mesura extrema, continuava sense pagar, el març del 1360 el bisbe requeria al comte d'Empúries auxili de braç secular, U-37 f. 163v. El maig del 1367 és batlle comtal d'Ullastret i el bisbe li recrimina que hagi posat pena a Pere Rupjà, veí de Matajudaica, a requista de Bellhom, jueu de Peratallada, perquè, essent Mata lloc del bisbe, el batlle comtal no hi té jurisdicció, U-56 f. 186v.

27. L'any 844 un precepte carolingi reconeix a l'abat i al monestir de Sant Medir i Sant Genís (més tard Santa Maria d'Amer) la propietat d'una cel·la a Colomers, *Amer* 2 (= CatCar V 25), precepte renovat el 860, *Amer* 3 (= CatCar V 34). El juny del 922 el rei Carles el Simple confirmava aquella possessió, amb totes les altres del monestir, i li ratificava el privilegi de la immunitat, *Amer* 7 (= CatCar V 177). El primer esment documentat d'una adquisició del monestir d'Amer a Colomers és del maig del 1152, quan el comte d'Empúries, amb consenti-

pagar la taya qui és feta per rahon del fogatge^s al^h seynor rey graciosamentⁱ atorgat a pagar^l ab aquells del comtat^k.

E^l con los dits homens hajan ja pagada^m la dita taya perⁿ lo dit fogatge fetaⁿ ab los hòmens de l'esgleya dins^o la ciutat de Gerona a·n^p R. Madir,²⁸ canbiador, per xxxvii ffochs^p, així con lus és legut de pagar e^o deuien e segons que·s contén en los capítols fets^q per^r lo dit fogatge^r en la Cort de Ceruera,

emperamor^s de ço^s per tenor^r de les presens vos pregam^u e^v us^v requerim que vós los dits hòmens de Colomers e^w del dit abat^w ne^x negun d'aquels^x no forçets ni^y forçar façats^y a pagar la dita taya, ans lus restituïscats peynores e diners, si per aquesta rahon ne hauets preses ne^q fetes pendre, quítiamt^z.

En altre manera^{aa} certificam·uos^{bb} que hauríem a procehir contra vós per la dita rahon, justícia mijançan e^{cc} segons los capítols^{dd} e ordinacions de la dita Cort de Ceruera. E protestam contra uós de totz dampnatges e messions per açò faedores^{cc}.

Dada a Gerona, a x jorns de febrer, etc.²⁹

Marge: pro.

ment dels seus fills i de la seva esposa, li ven el dret d'alberga que tenia al mas de Pere Adroer, per 40 morabatins i 50 sous de Girona, *Amer* 31. Poc temps després, el 1188, el papa Climent III confirmava a l'abat Ramon la possessió de l'església de Colomers, entre d'altres, *Amer* 47. El 1210 el comte i la comtessa d'Empúries venien al monestir d'Amer i al seu abat Pere Hug les albergues i totes les altres prestacions que rebien a Colomers, i els censos dels masos de Ramon Baró, de les Olives, i de Guillem de Malagrassa de Palol, situats al terme de Garrigoles, pel preu de 3.100 sous i 200 peces d'or amb què ho havien empenyorat, *Amer* 64. El 1224 Guerau de Flaça venia al monestir d'Amer terres situades a Colomers per 400 sous, *Amer* 74. El novembre del 1224 Pere Clarà, de Colomers, es lliurava al monestir d'Amer i en rebia en violari el mas Taravells, de Ginestar, i la batllia dels béns que el monestir tenia des de la creu de Llorà fins al pont de Girona, *Amer* 107. El 1253 hi havia causa entre el monestir i Guerau de Flaça, perquè aquest havia ocupat les terres venudes l'any 1224 al monestir i havia causat molts perjudicis als homes i als animals d'aquelles possessions, expulsant-los-en; el jutge Arnau de Calonge, escoltats testimonis d'ambdues parts i vist l'instrument públic presentat per l'abat d'Amer, confirmà la possessió d'aquest, *Amer* 123. El 1270 el comte d'Empúries reclamava l'impost del bovatge de Colomers, i el monestir li negava aquest dret, al·legant que el 1210 havia comprat tots els drets que el comte tenia al lloc, amb sentència arbitral del bisbe Pere de Castellnou i del jutge ordinari de Girona, Bernat de Vic, pronunciada a Figueres el 2 de desembre d'aquell any, naturalment favorable al monestir, *Amer* 136. Els comtes d'Empúries no donaren per perdudes llurs pretensions sobre Colomers; així, el 1293, Arnau de Lladre- ra, batlle de Verges, prometia als procuradors de la universitat dels homes de Colomers, en nom del comte, que aquest els defensaria, si Alemany de Foixà els reclamava res per una baralla amb els homes de Sant Llorenç de les Arenes, *Amer* 189. Hi hagué litigi judicial, perquè el juny del 1295 l'abat Berenguer declarava davant el tribunal comtal de Castelló d'Empúries que la vila de Colomers era exempta de la jurisdicció del comte, *Amer* 193.

28. Cf. *Els primers*, 337 i nota 127.

29. La frustració persistent dels comtes d'Empúries a causa de la pèrdua de llur domini sobre Colomers explicaria que l'any 1384, vacant la Seu de Girona per la mort de Bertran de Mont-rodon, els homes del comte caessin foc a l'església de Colomers, de l'abat d'Amer, guanyant-se així el comte la corresponent citació dels vicaris generals, PM 1417.

^a seq per cancell ^b seq Per relacio digne de fe hauem cancell ^c interlin ^d interlin ^e interlin ^f seq poblats dins lo loch de Colomers dins lo dit comtat cancell ^g seq del cancell ^h interlin ⁱ seq a el interlin cancell ^j seq al interlin cancell ^k seq Vn cancell ^l interlin ^m seq segons que et cancell ⁿ interlin ^o interlin ^p in marg sin ^q seq per de ço cancell ^r interlin ^s interlin seq terror (!) cancell ^t seq ens cancell ^u interlin ^v interlin ^w interlin ^x in marg sin ^y interlin ^z interlin ^{aa} seq siats cert cancell ^{bb} interlin ^{cc} in calce litt ^{dd} seq de Ceruera cancell

1361 febrer 23. Girona

ADG, U-40, f. 31v-32r

{Al sotsveguer de Besalú}.³⁰ Vol obligar alguns homes del monestir de Sant Pere³¹ a pagar el fogatge; no ho faci, perquè ja el paguen amb el braç eclesiàstic.

Nouerit uestra discretio quod per venerabilem abbatem³² monasterii Sancti^a Petri^b de Bisulduno nobis extitit intimatum^b quod vos compulistis et compellitisc quosdam homines suos et dicti monasterii, videlicet Raimundum de Brunellis, P. Comalat, P. de Casadamont, parrochie Sancti Vincentii de Bisulduno, et hoc tam per pignorum capcionem quam clauaturas hospicio- rum suorum^d ad exsoluendum vobis aut cui deputastis peccuniarum quanti- tates eis contingentes in fo-lf. 32r-l-gagio domino regi in Curia Ceruarie con- cesso pro expensis necessariis pro deffensione guerre quam rex Castelle^e inci- tavit contra eum et terram suam.

Et cum certum sit quod iidem homines dicti monasterii persoluunt et contribuunt ac^f persoluere et contribuere debere^f in huiusmodi fogagio cum brachio Ecclesie et non alio, eapropter discretionem^g vestrum cuiuslibet attente rogamus et in Domino requirimus quatenus iam dictos homines nec eorum aliquem aut^h bona eorum^h ad contribuendumⁱ uel persoluendum in ipso fogagio aliquatenus compellitisc^j, pignora ab eis capta integre et libere

30. Cf. *Els primers*, 327 i nota 111.

31. Monestir fundat i dotat el 977 per Miró, comte i bisbe de Girona, CatCar V 441-448, dotat també per altres: Eribert sacerdot, any 998, CatCar V 602; Arnau de Llerç, any 1210, PM 86; Bernat de Bellmirall, any 1212, PM 95; Dalmau de Creixell, any 1220, PM 108. El comte de Besalú Bernat II l'uní a Sant Víctor de Marsella (1071), però durant el segle XIII fou incorporat a la Congregació Claustral. Per a regir les seves extenses propietats a la Garrotxa, l'any 1198 fundà el priorat del Collell, quan ja li havien estat units els priorats de Santa Mag- dalena, extramurs de Tarragona (1154) i de Flix (1166). Possé els drets eclesiàstics sobre les esglésies parroquials de Porreres, el Torn, Sant Esteve d'Olot i la Cot, i la jurisdicció civil i cri- minal sobre la vila de Besalú. Cf. CR IV 189-212, DHEC I 294-295, amb la bibliografia que s'hi cita; ZARAGOZA 93-100.

32. És Francesc, antic diaca i sagristà d'Amer, elegit el 8 de juny del 1356, ZARAGOZA 94.

incontinenti^k restituitis^l, ac processus quoscumque inde contra quemlibet ipsorum factos^m penitus reuocetis.

Alioquin, licet inuiti, cum uobis defferre cupiamus, in hiis que possemus contra uosⁿ haberemus^o procedere^o iustitia mediante^p.

Datum Gerunde, XXIII die mensis februarii.

^a seq laurencii de Monte cancell ^b interlin ^c seq tam per imp pignorum impo cancell
^d interlin ^e seq in c cancell ^f interlin ^g seq vestram cancell ^h interlin ⁱ seq in cancell
^j seq immo cancell ^k interlin ^l seq incontinenti cancell ^m interlin ⁿ seq non
 procederimus cancell ^o interlin ^p seq Redd cancell

1361 febrer 27. Girona

ADG, U-40, f. 34v-35r

Als clergues de Girona i d'Amer. Obliguin l'abat d'Amer i Arnau de Forabosch,³³ de Girona, procurador seu, a revocar totes les mesures preses contra els homes del monestir d'Amer per obligar-los a pagar una talla de 20 sous per cap, exigida per l'abat, ultra les càrregues i el fogatge que ja suporten.

Berengarius Dei gratia episcopus Gerundensis, dilectis in Christo clericis^a ciuitatis et de Amerio ac aliis^b nostre diocesis Gerundensis^c ecclesiarum^d clericis^d uel earum locatentibus ad quos presentes peruenerint, salutem in Domino.

Cum frequenti^e [multorum]^f testimonio et relatione plurium tamquam de notorio ad aures nostras nouiter sit perductum [quod, licet] homines quos monasterium Sancte Marie de Amerio et eius venerabilis abbas habent infra nostram [dio]cesim^f tam [ta]llias^g olim nomine domini regis^h factas^{ij} et persolutas quamⁱ pro fogagio [quo]^d de^l presenti dicto domino regi dare et persoluere habent^l pro deffensione terre sue [pro gue]rra quam rex Castelle contra eum^m et terram suam indebite [incita]uit, quam etiam propter diuersa onera queⁿ habent iidem^o homines^o necessario supportare, quasi importabili paupertati plurimum agrauentur, a singulis suorum^p hominum idem^q venerabilis abbas^q viginti sol. petit^r et exigit^s et petere et habere^t vult^u, [fa]ciendo^v inter eos tallias fieri et persolui, easque peti et colli[gi] facit per Arnaldum de Fforabosch, ciuem Gerunde, procuratorem suum, licet premissa eidem abba-

33. Mercader de Girona, que el desembre de l'any 1338 tenia, amb altres, eventuals demandes a presentar contra Bernat de Torrent, clergue de Girona, per raó d'uns «parenostres», una roba de cotó i cert cuiram, G-13 f. 119v-120r. El 1341 arrendava la imposició municipal, GUILLERÉ I 259. El juny del 1360 es negava a pagar primícia al rector de la parròquia d'un mas que posseïa a Tatalà, U-38 f. 22r.

ti a iure nec aliter preter nostri^w consensum et licentiam^x minime sint concessa, nec^y premissa facere debeat neque possit^y, nosque super hiis ex nostro officii debito teneamur^z de salubri remedio celeriter prouidere [et hui]usmodi^{aa} indebitam exactionem a predictis hominibus penitus euitare^{aa},

eapropter vobis per presentes dicimus et mandamus in virtute sancte obedientie et sub pena excommunicationis quatenus iam dictos venerabilem abbatem et A. de Fforabosch et eorum quemlibet moneatis, quos auctoritate presentium nos^{bb} expresse^{bb} monemus, ut^{cc} quascumque tallias per ipsos et vnumquemque ipsorum contra^{dd} dictos homines et inter eos^{dd} factas^{ee} lf. 35r cassent^{ff}, reuocent penitus et annullent, quodque omnes et singulas pecuniarum quantitates ab^{gg} eisdem hominibus et eorum singulis habitas^{hh}, collectas et extortas palamⁱⁱ uel occulteⁱⁱ per vtrumque eorundem^{jj}, simul cum damnis et expensis per^{kk} eosdem homines et eorum singulos sustentis et factis, eorum singulis restituant et inde^{ll} satisfaciant integre et absque diminutione aliqua, ut tenentur, infra tres dies a monitione^{mmm} vestraⁿⁿ proxime et continue in antea numerandos, quos eorum vtrique^{oo} pro primo, secundo, tertio et peremptorie termino, cum dampnum et periculum sit in mora, ad hec nostro nomine assignetis et nos sibi etiam peremptorie assignamus.

Alioquin nos ex nunc etc.

Vosque etc.

Reddite etc.

Datum Gerunde, xxvii die^{pp} februarii anno a Natiuitate Domini MCCC LXI.

Marge: f

^a seq ecclesiarum cancell ^b seq ecclesiarum ciuitatis et cancell ^c seq uel cancell ^d interlin ^e seq et flebili querimonia pro parte hominum quos venerabilis abbas frater bernardus dei gratia abbas monasterii sancte marie de Amerio et idem monasterium habent [interlin: in perroquiis de Ginestario et de Sancto Emeterio et alibi] in nostra diocesi Gerundensi [ad] aures nostras nouiter sit perductum quod licet homines pl causa cancell ^f in calc litt ^g seq fogac cancell ^h seq regisque de presenti cancell ⁱ interlin et in marg dext ^j seq quas cancell ^k seq persoluere habent et dare ipsi domino Regi cancell ^l interlin ^m seq prodol cancell ⁿ corr pro quo ^o interlin ^p seq [homini]bus cancell ^q interlin ^r corr pro petat ^s corr pro exigat ^t seq uelit cancell ^u in marg dext ^v seq facer cancell ^w seq licentiam et cancell ^x seq sint con cancell ^y interlin ^z seq super hiis cancell ^{aa} interlin ^{bb} interlin ^{cc} seq quiasque (?) cancell ^{dd} interlin et in marg dext et seq factas cancell ^{ee} seq penitus cancell ^{ff} seq an cancell ^{gg} seq eo cancell ^{hh} seq et cancell ⁱⁱ interlin ^{jj} syllaba —dem interlin ^{kk} seq eos factis cancell ^{ll} interlin ^{mmm} seq et cita cancell ⁿⁿ corr pro vestris ^{oo} seq cum cancell ^{pp} seq mar cancell

1361 març 4. Girona

ADG, U-40, f. 88v

Al capellà del monestir d'Amer. Absolgui els parroquians d'Amer d'excomunió incorreguda per no haver pagat el fogatge, si ja l'han pagat, imposant-los dos diners per drets de segell.

Berengarius Dei gratia episcopus Gerundensis, dilecto^a nobis in Christo..., capellano monasterii Sancte Marie de Amerio nostre diocesis, salutem in Domino.

Vobis per presentes comittimus et mandamus quatenus^b singulos perrochianos vestros, constito prius legitime quod^c quantitatem eos^d contingentem in fogagio domino regi concesso persoluerint, eos iuxta formam Ecclesie absolutis ab excommunicationis sententia quam incurrerunt ex eo quia infra tempus eis assignatum eam non persoluerunt, iniungendo eis pro modo culpe penitentiam salutarem.

Volumus tamen et vobis mandamus quod a quocumque per vos absoluto^e pro presentibus litteris comissionis huiusmodi duos denarios barch. habeatis per vos tradendos^f et debitos notario^g scribanie sigilli nostri.

Datum Gerunde^h, IIII^a die mensis marcii anno a Natiuitate Dominiⁱ MCCCLXI.

Marge: f

^a corr pro dilectis ^b seq omnes et cancell ^c seq soluerint cancell ^d seq domino regi cancell ^e seq pro comissione l cancell ^f seq notario scribanie cancell ^g seq sigilli nostri cancell ^h seq X cancell ⁱ seq CCXL cancell

1361 abril 2. Girona

ADG, U-40, f. 122rv

Al batlle de la Bisbal i a tots els altres, llevat del d'Ullà. En virtut de l'usatge «Princeps namque» el rei mana que els homes vagin al Rosselló.³⁴ Facin preparar armes i viandes dels homes.³⁵

Bisbe de Gerona, al honrat en Bernat ça Frigola batle nostre de la Bisbal.

34. Cf. supra p. 11 i nota 14.

35. Cf. infra n. 80, 81.

Con nós siam estats requests de pert³⁶ del seynor rey per vertut del vsatge *Princeps namque* de fer anar los homes dels lochs nostres en les pertides de Rosseyló per deffensar la terra del dit seynor rey^a d'en^b Joan d'Armayach³⁷, fiyll del comte d'Armayach^b,³⁸ qui aquela, segons que-s diu, vol^c esuasir,

emperamor d'açò a uós per les presens espressament manam que de continent vós façats apperaylar e d'armes e de viandes tots los hòmens de la Bisbal lf. 122v^l e de sos térmens, sufficiens^d a hostejar^d, per anar en les dites partides de Rosseylon encontinent que hajats altre manament nostre.

E açò no mudets ne y façats tarda en res.

Dada a Gerona, segon dia d'abril.

Fiat similis al amat en Jordan d'Abaylars,³⁹ tenent la batlia del castel nostre de Rupjà.

Ítem al amat en Bernat dez Ferrer,⁴⁰ batle nostre de Sent Sadurní.

Ítem al amat en R. Ledon,⁴¹ batle nostre de Dosquers.

Ítem al amat nostre en P. Mason,⁴² batle nostre de Crespià.

Ítem^e al amat en G. Pedrera,⁴³ batle nostre de Bàschera.

Ítem al baylle de Rufin.⁴⁴

Ítem al baylle de Uilaroman.⁴⁵

Ítem al baylle de ça Pera.⁴⁶

Ítem al baylle de Corçan^e.⁴⁷

36. Cf. *Lletres* I, 62.

37. L'identifiquem com Joan II (ca. 1328-1384), comte de Charolais de part materna i d'Armagnac de paterna, per al qual cf. DBF III 658.

38. És Joan I (1311-1373), home de guerra a Itàlia, contrari als anglesos, enemic del comte de Foix, combatent a Espanya en la guerra dels dos Peres i participant al costat de Pere I de Castella en la victòria no decisiva de Nàjera (1367): Cf. DBF III 656-658.

39. Cf. *Lletres* I, n. 522 nota 979.

40. Cf. *Lletres* I, n. 175 nota 427.

41. Cf. *Lletres* I, n. 529 nota 985.

42. En *Lletres* I, n. 81 nota 242, hi ha referència al batlle de Crespià Ramon Arnau sa Masó (1323-?). Pere Masó és molt probablement el seu fill, que el succeeix en el càrrec en data indeterminada. El juny del 1358 Pere Masó i Guillem Martina havien comprat al bisbe les seves rendes de Crespià, i l'agost de l'any següent el bisbe els firmava rebut de 45 lliures, primer termini de l'arrendament, G- 39 f. 67v, G-35 f. 115v. Pere Masó serà batlle almenys fins al 1386: U-65 f. 105r, U-68 f. 11v, U-76 f. 3r.

43. Cf. *Lletres* I, n. 88 nota 233.

44. El 1329 era batlle de Paret Rufí Ramon Tirany, per al qual cf. *Lletres* I, n. 122 nota 308. El 1343 el bisbe Arnau de Mont-rodon cedí en violari la batllia de sac de Paret Rufí al clergue Pere de Freixenet, per al qual cf. *Lletres* I, n. 246 nota 534, n. 249.

45. El 1324 era batlle Guillem Bofill, nomenat pel bisbe Pere de Rocabertí. El 1327 és tinent de Vila-romà Pere Sanç, per al qual cf. *Lletres* I, n. 80 nota 212, n. 135. El desembre del 1343 ho era Ramon Bofill, que veia confirmada la seva batllia el 1345, i per al qual cf. *Lletres* I, n. 167 nota 418, n. 473, 550, 583, 614.

46. El 1346 era Ponç de Finestres, per al qual cf. *Lletres* I, n. 491 nota 937.

47. En *Lletres* I el batlle de Corçà és esmentat sempre anònimament. El 1349 és Bernat Carbonell, U-14 f. 68v-69r. El setembre del 1350 és Jaspert d'Anyels, U-17 f. 169v. El febrer

^a seq dascuns enamichs seus cancell ^b add in marg sin man prop episc ^c corr pro uolen
^d interlin ^e add man prop episc

74 (X)

1361 abril 12-16. Girona

ADG, U-40, f. 128rv

Als clergues del comtat d'Osona⁴⁸ i vescomtat de Bas.⁴⁹ Obliguin els parroquians afectats a pagar al comte d'Osona⁵⁰ les quantitats bestretes per ell per pagar les solidances del fogatge, a causa de nuncis, criades i dides.

Berengarius Dei gratia episcopus Gerundensis, dilectis in Christo^a vniuersis et singulis ecclesiarum de Hostalricho,⁵¹ Sancti Laurentii de Macianeto,⁵²

del 1355 és Arnau de Ceris, U-25 f. 101v-102r, que encara ho era el 1357, U-30 f. 166v, i és probablement el de la lletra.

48. Creat el 1355 per Pere III, comprenia la part no eclesiàstica de Vic i, per les Guilleries i el Montseny, enllaçava amb les terres del vescomtat de Cabrera.

49. A partir del 1262 el vescomtat de Bas quedà vinculat als comtes d'Empúries. El 1335 el rebé del seu parent Hug d'Empúries el gran privat de Pere III, Bernat II de Cabrera, i aquest el permutà aviat amb el rei per Cànoves i Bell-lloc. El 1352 el rei concedí novament el vescomtat de Bas a Cabrera.

50. És Bernat III de Cabrera, a favor del qual fou creat el comtat d'Osona cinc anys després d'haver estat heretat pel seu pare Bernat II, el gran privat de Pere III, amb el vescomtat de Cabrera, quan es va casar amb Margarida de Foix, filla del vescomte Roger Bernat II de Castellbó, la qual aportà en dot la meitat de la ciutat de Vic i la baronia de Castelví (1350), arrellegant en els seus dominis fins a quatre mil focs. Per aquest personatge i la seva vida atzarosa († 1368), cf. SOBREQÜÉS 158-159.

51. La parròquia de Santa Maria d'Hostalric és esmentada des del 1284. El temple fou acabat entre 1599 i 1625. El lloc és possessió antiga dels Cabrera, descendents dels vescomtes de Girona. Els castells d'Hostalric, Grions, Montsoriu, Malla i Adrad el 1251 eren en mans del castlà Pere de Malla, i els seus hereus, els germans Bertran i Berenguer de Vilar se'ls van repartir, quedant Montsoriu, Grions i Hostalric per a Bertran, i els altres dos per a Berenguer, el qual també es quedava els masos situats entre coll de Cerdans i Vic, PM 200. El 1284 Simó de Vilar, en casar-se amb Agnès, filla d'Arnau de Vilademany, en rep 11.000 sous melgoresos, obligant el castell de Taradell i la força de Viladrau; ell assegura el dot, obligant el castell de Grions i delmes de Grions i Hostalric, PM 398. El 1341 Bernat II de Cabrera destinava al nou hospital d'Hostalric els delmes de peix, rodor i olives del terme del castell de Montpalau, PM 1094.

52. El terme de Maçanet és esmentat en la venda que fa Emmó a la comtessa Garsenda de la meitat de la vall de Llagostera l'any 919, CatCar V 162. El 1032 el lloc de Lloret, del terme de Maçanet, és empenyorat per Gausfred Bernat als vescomtes Guerau i Ermessenda, MARTÍ 204. La parròquia és confirmada pel papa Climent III com a possessió del monestir d'Amer, l'any 1188, Amer 47. El temple és del segle XI, CR V 307. Cf. Jaume MARQUÈS CASANOVAS, *Maçanet de la Selva*, Girona 1983.

de Vitariis⁵³ ac aliis etiam infra comitatum de Ausonia et vicecomitatum de Basso constitutis ad [quos] presentes peruenierint nostre diocesis, salutem in Domino.

Cum, prout fidedigno relatu percepimus, per nonnullos parrochianos vestros infra dictos comitatum et vicecomitatum populatos, qui nuncios seu ancillas ac dides seu nutrices pro eorum filiis nutriendis tenuerunt a tempore citra quo illustrissimo domino regi fogagium^b gratiose extitit concessum^b —pro expensis quas fecit et incessanter facit pro guerra quam rex Castelle contra eum mouit et incitauit— et de presenti etiam eos^c et eas^c tenent, certe et diuerse pecunie quantitates debeantur, uidelicet^d i sol. pro^e libra ex solida[n]cis cuiuslibet eorumdem, juxta capitula et ordinationes inde factas et facta^d, et pro parte nobilis Bernardi, Dei gratia comitis Ausonie et vicecomitis de Basso, qui dictas quantitates pro predictis iam persoluit et bistraxit^f, instanter requisiti fuerimus ipsos ad soluendum easdem censura ecclesiastica compellere seu compelli facere deberemus,

ideo ad eiusdem nobilis instantiam et requisitionem vobis et vestrum singulis auctoritate presentium dicimus et mandamus in virtute sancte obedientie et sub pena excommunicationis quatenus vniuersos et singulos parrochianos vestros ac dictos nuncios et ancillas trino legitimo monitu et peremptorio moneatis vice nostra vt quicquid et quantum debent pretextu dicti^g fogagii pro solida[n]cis predictis necnon et illos qui aliquid ab eisdem^h ratione predicta receperuntⁱ illud cedant [f. 128v] et donent^j Petro Rosselli, de Hostalricho, seu Francisco de Villa, habitatori Vici, vel alteri ex eisdem per ipsum^k dominum comitem deputatis^k, infra x dies a monitione vestra proxime et continue in antea numerandos, quos sibi etc.

Alioquin, cum iam diu est dictas pecunie quantitates persoluere debuissent, nos ex nunc prout tunc et ex tunc prout nunc, vestra monitione legitima ac ipsorum per vos sic monitorum et monitione huiusmodi non parentium, tam contra dominos qui eosdem nuncios seu ancillas tenuerunt et^l qui easdem quantitates seu partem ipsorum perceperunt^l, quam contra^m ipsos

53. La parròquia de Santa Maria de Vidreres existia ja el 1066, *Amer* 22; el 1085 Guillem Ramon donava al monestir de Sant Salvador de Breda un alou que arribava «a ponte de ipso explet» fins a Santa Maria de Vidreres, MARTÍ 394; adoptà més tard la titularitat de Sant Iscle i santa Victòria, titulars de la capella del castell del lloc, esmentada el 1194. Hi tingueren béns l'abat d'Amer, G-12 f. 105v, G-50 f. 179v-180r; i la Seu, G-12 110r, G-13 f. 137r, G-21 f. 27r. Bisbe i abat d'Amer tingueren servidors originaris del lloc, G-17 f. 55r, G-53 f. 65r. El 1448 el bisbe uní la parròquia de Caulés, que tenia 6 lliures de renda anyals i només un parroquià, amb la de Vidreres, D-193 f. 81v, G-65 f. 154rv. El novembre del 1320 Arnau de Montanyans, cavaller, venia a Pere Ferrer, de Maçanet de la Selva, el batlliu del delme de Sils, Maçanet i Vidreres, G-3 f. 32v. El juny del 1323 els delmes que Ermessenda de Cartellà rebia a Vidreres eren venuts a Arnau de Masdemont i Arnau Nadal, de Riudarenes, durant cinc anys per 1.200 sous anyals, G-4 f. 32r-33r. El 1334 Arnau Nadal, prevere de Riudarenes, comprava els delmes de Vidreres i Sils per 1.240 sous.

nuntios et ancillasⁿ per vos^o monitos generaliter^o, in hiis scriptis excommunicationis sententiam promulgamus.

Et vos ex tunc denunciatis eos in vestris ecclesiis publice et illos^p quos sciueritis^p nominatim excommunicatos duobus vel tribus diebus etc. ac tantum etc.

Reddite latori presentes subscriptione vestra diem monitionis vestre continente in signum mandati completi apposita in eisdem.

Datum Gerunde.

Marges: Autògrafs del bisbe ratllats.

^a *corr pro* Christos ^b *interlin* ^c *interlin* ^d *interlin* ^e *seq* solidatis cui *cancell* ^f *seq* rec *cancell* ^g *corr pro* dicta et *seq* solidat *cancell* ^h *seq* reci *cancell* ⁱ *seq* et *cancell* ^j *seq* d *cancell* ^k *interlin* ^l *interlin* ^m *seq* eos *cancell* ⁿ *seq* generaliter *interlin* *cancell*
^o *interlin* ^p *interlin*

75 (XI)

1361 abril 17. Girona

ADG, U-40, f. 178 rv

*Al rector de Sant Andreu del Terri.*⁵⁴ *Pere Mitjà, feligrès, ha estat elegit per recaptar la talla del fogatge, i després ha caigut malalt; n'elegeixen un altre.*

En Berenguer per la gràcia de Déu bisbe de Gerona, al^a amat^b nostre^b en Jhesu Christ^c lo rector de l'esglèya de Sent Andreu d'Estèrria o a son loctenent, salut en nostre Seynor.

Con^d per part d'en P. Migan, de la perròquia vostre, sia esta (*sic*) presentada a^e nós^e alcuna supplicació^f continent^g en acabament que, con lo dit P. Migan entayn fos elegit en^h laⁱ dita perròquia per aiustar la tayla del fogatge e açò haje fet fins al die de huy, e are sia posat lf. 178v| en cas que no pot trabayar^j ni anar per la dita tayla ni per sos affers propnis^k, con^l sia hom de dies e infermis e qui^l s'à a metre en poder de metge^m, que dejam forçar los perroquians de elegir-ne I altre o II per leuar la dita taya.

54. Sant Andreu del Terri és esmentat com església del monestir de Sant Medir i Sant Genís (= Amer) en documents del 844, del 860 i del 898, CatCar V 25 (= Amer 2), 34 (= Amer 3) i 91 (= Amer 6), confirmat el 922, CatCar V 177 (= Amer 7). El 1188 el papa Climent III confirmava a l'abat Ramon d'Amer la possessió de Sant Andreu del Terri, entre d'altres esglésies, Amer 47. El document del 892, on, al costat del monestir de Sant Medir i Sant Genís era esmentat Sant Andreu apòstol, donat com a bo per Pruença (Amer 5), és considerat fals en CatCar, V, p. 535. La parròquia consta a partir del 1306 i l'església fou consagrada de nou el 1409, CR V 416.

Per què nós reebens la dita supplicacion axí con a iusta e concordant a rahó, a uós per les presents diem e manam en virtutⁿ de santa obediència e sots pena de vet^o espressament que, si a uós és cert^p que lo dit Pere Migan no pusca trabayar ni anar^q, ans^t s'aja a metre en poder de metge, segons que des-sús^s és dit e^s per ell és proposat dauant nós, tots e sengles perroquians vostres, ço és^t, lo^u major e qui regeyx en^u quascun^v alberch^w nomenadament e-n general amonestets^x de^y pert^y nostra en^z la nostra esgleya publicament^z per III amonestacions que dins VI dies après la vostra amonestacion pus prop següents, los quals li assignets peremptòriament, I o II d'èls per leuar la dita taya en loch del dit P. Migan elegesquen.

En altra manera nós ara per lauors e lauors per ara, les^{aa} vostres amonestacions^{bb} e lur trigua i colpa dauant anans, contra ells e quescun d'èls sentència de uet donam en aquests escrits.

E uós lauors denunciats aquels per uedats publicament en la vostra esgleya per II dimenges o festes següens.

Retets les^{cc} presents al^{dd} portador^{dd} ab vostra subscripció contenen lo dia que haurets feta la dita^{ee} amonestacion e-ls noms d'aquells que haurets amonestats, en seynal que hajats complit lo manament.

Dada a Gerona, a XVII dies de mes d'abril en l'ayn de nostre Seynor M CCC LXI.

Marge : f

^a ms als ^b corr pro amats nostres ^c seq los clergues cancell ^d seq a nos cancell ^e
interlin ^f seq la qual cancell ^g corr pro contenia ^h seq l'ayn cancell ⁱ interlin ^j seq
con sia hom de molts dies e qui no pot trebaylar cancell ^k seq ans cancell ^l interlin ^m
seq E cancell ⁿ corr pro virtute ^o seq la qual cancell ^p seq e esta ferm cancell ^q corr pro
amats ^r interlin ^s interlin ^t seq de cancell ^u interlin ^v seq mas borna jouer cancell
^w seq generalment e cancell ^x seq per uen cancell ^y interlin ^z interlin ^{aa} ms la ^{bb}
seq dauant cancell ^{cc} seq pp cancell ^{dd} interlin ^{ee} seq amos cancell

76 (XII)

1361 abril 20. Gerona

ADG, U-40, f. 180r

A tots els clergues. A la Cort de Cervera hom assenyala l'import que havien de pagar els criats, consistent en 12 diners per lliura.⁵⁵ Intimin ordre de pagar.

En Berenguer per la gràcia de Déu bisbe de Gerona, als amats en Jhesu Crist tots e sengles clergues curats e no curats del nostre bisbat de Gerona als quals les presents peruendran, salut en nostre Seynor.

55. Cf. *Els primers*, 344-346, n. 34.

A cascun de vosaltres per les presents notificam que con en la general Cort de Cervera prop celebrada sia estat ordinat que tota persona qui estigua ab seynor e prena saldada (*sic*) ho loguer pach e sia tenguda^a de^b pagar XII diners per lliura, en la qual saldada^c són compreses e enteses diners^d, vestadures, calçes e çabates, a totes altres coses que prenen, exceptat lo menjar, e encara^e tot^f loguader qui·s loch a jornals e no faça foch pach de x diners oble, e de xx diners i diner^g; los nobles mossèn en Bernat de Cabrera⁵⁶ e·l seynor en Bernat, per la gràcia de Déu comte d'Osona,⁵⁷ per tots los soldaders e loguaders de lurs^h terres, viles, castells e lochs queⁱ han en Cathaluynaⁱ han feta auinença e·s són auenguts ab los seynors deputatz dels braçes de la clericia e cauellaria de Cathaluyna a certa quantitat per ells pagadora per la rahó damont dita.

Per què per les presents a cascun de vosaltres espressament diem e manam en vertut de sancta^j obediència e sotz pena de vet que les^k coses damont dites als vostres perroquians, ço és, a aquels qui són de la terra, viles, castells e lochs dels ditz seynors nobles, notificant a·quells per auctoritat nostra, amonestets que d'aquí auant també^l del temps passat, present e esdeuenidor, çó és, del ayn que prop vinent qui comença lo primer dia de mayg prop següent, responen e paguen los dits XII diners per lluire per saldada, e per loguer de x diners oble, e de xx diners i diner, axí con dit és^m, a·n P. Rossell, d'Ostalrichⁿ, e a·n Ffrancesch çà Vila, de Vich, ho a la vn d'ells per nom dels dits seynors nobles rebuts e no altres, no contrestant manament^o sobre açò en contari fet.

En altra manera procehits contra totz aquells^p que^q contrafaran^q per auctoritat nostra a excomunicar aquells e en altra manera a foragitar^r ells^s de l'esgleya, justícia mijançan^t.

Lligida emperò la present letra e^u pres transllat, si·l ne volrretz, la retatz encontinent^v al presentador ho portador d'aquella⁵⁸.

Dada a Gerona, a xx jorns d'abril en l'ayn de la Natiuitat de nostre Seynor MCCCCLXI.

Marge: f | In calce litterae al man : P. Rossell dostalrich ffrancesch çà vila de Vich cancell
^a corr pro tengut ^b seq paguar cancell ^c seq es entes cancell ^d interlin ^e seq i cancell
^f seq saldader ho cancell ^g seq Mossenyer en bernat de cancell ^h seq ve cancell ⁱ interlin
^j seq ok cancell ^k seq vostra cancell ^l seq dels cancell ^m seq per nom dels dits als cancell
ⁿ seq ho cancell ^o seq enc cancell ^p seq rebelles cancell ^q interlin ^r seq aquells cancell
^s interlin ^t seq cor nos cancell ^u seq pes cancell ^v interlin

56. És Bernat II de Cabrera, per al qual cf. *Lletres I*, n. 9 nota 44, n. 11, 14, 27, 48, 50, 69, 74, 76, 211, 293, 351, 389, 467, 503, 507, 521, 524, 527, 593.

57. Cf. supra nota 29.

58. El bisbe recupera i així controla la lletra que indubtablement escriu com a diputat.

77 (XIII)

1361 abril 27. Gerona

ADC, U-40, f. 182rv

Al comte d'Empúries.⁵⁹ No penyori els veïns de Matajudaica⁶⁰ pel fogatge, ja que pagaran a través del bisbe.

Molt alt seynor: Per relatió digne de fe hauem entès que dilluns prop passat i sayg de Casteyló e altres^a del^b castell d'Uylestret^b, de pert e per manament vostre, penyoraren^c los hòmens e persones^d del loch nostre de Mathajuÿgua per rahon de la paga del fogatge del primer dia de mayg prop vinent.

Un con nòs per los ditz hòmens de Matha^e vuylam contribuir e pagar lo dit fogatge als honrats condeputats nostres dels braçes de la clericia e caualleria de Cathaluyna, e a nòs per aquels sia legut de pagar per capítol de la

59. Cf. *Els primers*, n. 3 nota 61, n. 6, 10.

60. L'església de Sant Joan de Matajudaica és esmentada en un precepte del rei Carles del 14 de juny del 899 pel qual la concedia en alou al seu fidel Esteve i la seva esposa Anna, amb altres béns situats a diversos indrets, CatCar V 100. El maig del 1228 el canonge Bernat de Monells cedia al bisbe Guillem de Cabanelles i a la dignitat episcopal la vila de Matajudaica, PM 133. A partir d'aquesta data, l'any 1245 el bisbe hi infeuda terres i en compra de noves, PM 179, 264, 181; torna a comprar el 1278, PM 340; el 1254 compra el delme, D-3 f. 105r-106r; el 1271 hi té homes propis, PM 292; l'any 1280 protesta contra les ingerències del poder reial, a través del veguer, en afers dels homes de Matajudaica, PM 364; el 1282 hi cobra censos de terres, PM 392; el 1294 hi compra homes propis a Pere Terrades, batlle d'Ullastret, per 160 sous, PM 464; el 1297 fortifica la vila per a defensar-la del comte d'Empúries, PM 518; al cap de dos anys, protesta contra roberies de bèsties del Bord d'Empúries, perpetrades a Mata, U-1 f. 40v. Durant el segle XIV el bisbe Guillem de Vilamarí hi capbreva l'any 1317, PM 734; el bisbe Pere de Rocabertí hi compra per 1.300 sous 25 mitgeneres de blat censals el 1320, PM 849, 855-856. El bisbe Bernat de Mont-rodon hi nomena batlle Guillem Andreu, home propi, el febrer del 1336, PM 1015; hi capbreva entre 1337 i 1338, PM 1063; el 1341 confereix la batllia del lloc a Pere Fresolf, escuder seu, G-125 f. 125v-126r; el 1344, quan el batlle comtal d'Ullastret mana que els de Matajudaica es recullin a Ullastret, el bisbe mana al seu batlle que faci ban per a prohibir-ho, U-8 f. 21v. El 1346 la tensió amb el comte d'Empúries augmenta, queixant-se el bisbe que el saig comtal de Mata ha agredit cursors episcopals que portaven lletres, U-9 f. 164rv. El juny del 1347 el bisbe Arnau de Mont-rodon ven les rendes episcopals del lloc a Guillem Cerdà, Miquel Roig i Guillem de Maià, de Girona, U-11 f. 34r (cf. *Lletres* I, n. 543 i notes 1002-1004), U-14 f. 82r. El novembre del 1349 el bisbe Berenguer de Cruïlles imposà com a batlle de Matajudaica *de facto* Simó de Solers, tinent del castell de Rupjà, U-15 f. 126v; el maig del 1354 regeix la batllia Guillem Figuera, U-23 f. 82v, però és destituït el 7 de juliol següent, U-24 f. 8v-9r. el 1356 Joan Guerau, sagristà d'Empúries, és nomenat jutge ordinari de tota la bisbalia, inclosa Matajudaica, U-29 f. 42rv. El juliol del 1357 el comte d'Empúries va fer crida al homes de Matajudaica perquè seguissin la seva senyera, en ocasió de la guerra amb Castella, escrivint el bisbe al comte per a fer-la revocar, U-32 f. 11rv. El 30 de juliol, en Seu vacant, Bernat de Bell-lloc, de Peratallada, és nomenat jutge de la bisbalia i, per tant, de Matajudaica, U-45 f. 61v; l'octubre següent rep el mateix nomenament Guillem Pi, de Llagostera, U-46 f. 63v-64r; el novembre del 1362, Ènnec de Vallterra nomenarà Berenguer Mir, de Rupjà, batlle de Mata, U-44 f. 111r.

Cort general de Cervera, pus a vós, seynor, sia^f ací con ja és^g deduhit de la quantitat en què vós, senyor, per vostre comtat fos en la dita Cort general tatxat, de la qual ordinatió e deductió aquest ayn passat vós, seynor, estant en lo loch de Monels e per lo dit loch lf. 182r| de Matha, ab special letra sobre açò per los ditz honrats condeputatz nostres^h a uós, seynor, tramesaⁱ, sotz estat plenerament certificat e request.⁶¹

Per çò, seynor, de la vostra magnificèntia per la execució de les dites penyores fetes (*sic*) no sens rahon maraueylants, per les presents vos pregam e per vigor de la ordinatió de la dita Cort general vos requerim que encontinent les dites penyores als ditz hòmens ffranchament e quítia, si us plaurà, façats restituir, cor^j pus que és feta deductió de la quantitat en què sotz vós^k, seynor^k, tatxat a pagar, no ha preiudici vostre^l ne dampnatge^m.

En altra manera, seynor, jatssia cobeejem tant con en nós és que per aquesta rahó ne per altre no hajam ab vós, seynorⁿ, contrast, recorrerem als ditz honrats condeputatz nostres per hauer^o e obtener prouisió deguda sobre les coses damont dites.

E d'açò, seynor, vos plàcia rescriura a nós vostre bon enteniment per lo portador de la present.

E si res, seynor, vos plau que façam per vós^p fiançosament^q nos escriuetz^f.

Scrita a Gerona, a XXVII jorns d'abril en l'ayn de la Natiuitat de nostre Seynor MCCCLXI.

Vostre, bisbe de Gerona.

Al molt alt seynor infant en Ramon Berenguer, del molt alt seynor en Jacme de bona memòria rey d'Aragó fiyll, comte d'Empúries.

Marge: f

^a seq nostre cancell ^b interlin ^c seq lurs interlin cancell ^d seq nostres cancell ^e seq hajau cancell ^f seq ded cancell ^g seq dedu t cancell ^h interlin ⁱ seq sia cancell ^j seq de cancell ^k seq açi seynor cancell ^l interlin ^m seq E sobre cancell ⁿ seq hauer cancell ^o seq prouisió cancell ^p seq manatz cancell ^q interlin ^r interlin

78 (XIV)

1361 abril 27. Gerona

ADG, U-40, f. 182v-183r

*A la contessa d'Empúries.*⁶² *Mateix contingut que la lletra anterior.*

61. Si ja havíem vist com Berenguer de Cruïlles mantenia correspondència amb els diputats del braç militar (cf. *Els primers*, 334-336), ara es fa patent que ell estava al corrent de les lletres que aquests escrivien pel seu compte.

62. Cf. *Els primers*, n. 11 nota 67.

Senyora: A la vostra magnificència fem saber que per relatió digna de fe hauem nouelament entès que diluns prop passat etc. *Vsque ad dictionem* “*General de Cervera*” *inclusiue aptatis^a abtandis^a, et subsequitur sic dicens^b*: Pus al seynor infant sia axí con ja és deduýt de la quantitat en què él per son comtat s’és en la dita Cort general taxat, de la qual ordination e deduction aquest ayn passat lo dit seynor infant estant lf. 183r| e · l loch de Monels e per lo dit loch de Matha ab special letra sobre açò per los dits honrats condeputats nostres al dit seynor infant tramesa fo plenerament certificat e request^c, e^d per açò^d, seynora, de la magnificència del dit seynor infant nos maraueylans per la dita executió, a él per nostres letres^e escriescham^f e·l pregam e encara per vigor de la ordinatió de la dita Cort general lo requeram que encontinent les dites peynores als dits homes franchament e quítia, si li plau, retre^g e restituir entegrament faça, cor pus és feta deductió, axí con dit és, de la dita quantitat en què lo dit seynor infant és tatxat a pagar, no y ha preiudici seu ne dampnatge; en altra manera que li significam, jatssia coobejem en aytant con en nós és que per aquesta rahon ne per altra^h no hajam ab él ne ab uós contrast, recorreríem als dits honrats condeputats nostres per honor e obtenir prouisió deguda sobre les coses damont ditesⁱ,

emperamor^j d’açò^j, seynora, la vostra magnificència affectuosament pregam que^k en^l les coses damont dites façats^m justament eⁿ tostⁿ prouehir, e fer ab lo dit seynor infant^o que faça ab acabament ço que li escriuim per la rahon damont dita; e que de^p él e de uós d’açò hajam^q resposta por lo portador de la present.

E si res volets que façam per vós, fets-nos-ho saber fiançosament.

Dada a Gerona, a xxvii jorns del mes d’abril.

Vostre, bisbe de Gerona^r.

A la molt alta seynora comtessa d’Empúries.

Marge: f

^a interlin ^b ms dices et seq Pus a nos se cancell ^c seq Per ço cancell ^d interlin ^e seq escriuem cancell ^f interlin ^g seq faça cancell ^h seq no cancell ⁱ seq Per que cancell ^j interlin ^k seq el cancell ^l interlin ^m seq j cancell ⁿ interlin ^o seq f cancell ^p seq vo cancell ^q seq vo cancell ^r seq A la s cancell

1361 maig 31. Girona

ADG, U-40, f. 149r

Al rector⁶³ de Paret Rufí.⁶⁴ Es fa talla pel fogatge indegudament i desproporcionada; facin elegir tres persones de cada mà per imposar i cobrar la talla segons les facultats de cadascú.

Berengarius Dei gratia episcopus Gerundensis, dilecto in Christo rectori ecclesie de Pariete Ruffino nostre^a diocesis^a, salutem in Domino.

Pro parte hominum parrochie vestre fuit^b nobis expositum^b quod per quosdam ex eis facta est tallia super certis peccuniarum summis pro fogagio domino regi^d concessio^e exsoluendis, debita equalitate^e per illos dictam talliam facientes^f minime obseruata^g, nec per tales qui essent pro commune omnium dictorum hominum dicte parrochie seu maioris partis eorum electi ad faciendum talliam supradictam.

Quapropter, ad dictorum parrochianorum instantiam uobis per presentes dicimus et mandamus in virtute sancte obedientie et sub pena excommunicationis, quatenus^h omnes et singulos parrochianos vestros in vestra ecclesia generaliter etⁱ publiceⁱ moneatis vice^j nostraⁱ vt tres fidedignas personas ex se, videlicet vnam^k de maiori, aliam de media ac aliam de minori manu ipsorum^l eligant, qui secundum eorum bonas conscientias et^m persoluentium^m facultates tallient siue taxent etⁿ in tallia ipsa per ipsas personas sic electas, ut premititur, facienda persoluant^o, iustitia obseruata^o.

Que quidem persone^p cum electe fuerint, jurent in posse vestro ad^q sancta IIII Dei euangelia^q quod secundum bonas conscientias suas, ut dictum est, quouis odio, amore, fauore uel timore sublatis, talliam inter ipsos parrochianos faciant supradictam.

Prefigentes^r nostro^s nomine^s omnibus et singulis parrochianis vestris^t spatium^u x dierum pro primo, secundo, tertio et peremptorio termino ad eligendum dictas tres personas ad dictam talliam faciendam. Alioquin ipso lapsu^v termino^w x dierum, eisdem vestris parrochianis^x ad hec non consentientibus^y in scriptis ingressum ecclesie interdicatis, eorum mora et^z culpa^{aa} exigente.

Reddite latori presentes litteras subscriptione^{bb} vestra diem qua eas receperitis continente in signum mandati completi apposita in eisdem.

63. És segurament Bernat Cors, el qual era també batlle episcopal del lloc el novembre del 1362 i el vicari general li firmava rebut de 7 florins i un escut d'or, D-161 f. 127v; el 10 de desembre del mateix any permutava el benefici fundat per Bernat Dorca a Peralada amb un benefici de Sant Climent Sescebes que obtenia Pere d'Era, D-161 f. 136r. El novembre del 1365 és documentat com a rector de Paret Rufí Bonanat d'Església, D-163 f. 27v.

64. Cf. *Lletres* I, n. 10 nota 47.

Datum Gerunde, ultima die mensis madii anno a Natiuitate Domini M CCCLX primo.

Marge: f.

^a interlin ^b interlin ^c seq q cancell ^d seq pertinenti n cancell ^e interlin ^f seq
 et equalitate non seruata cancell ^g interlin ^h seq ve cancell ⁱ interlin ^j interlin
^k seq de majoribus et alima m cancell ^l interlin ^m seq facultates ipsorum persoluant can-
 cell ⁿ interlin ^o interlin ^p seq sic electe cancell ^q interlin ^r seq omnibus cancell
^s interlin ^t seq terminum cancell ^u interlin ^v seq spatio cancell ^w interlin ^x seq
 ingressum cancell ^y seq int cancell ^z seq mora cancell ^{aa} interlin ^{bb} corr pro sub-
 subscriptis

80

1361 agost 15. Girona

ADG, U-41, f. 61v

*Als batlles de la bisbalia. Facin partir els homes dels llocs cap al Rosselló en vir-
 tut de l'usatge "Princeps namque".*⁶⁵

Bisbe de Gerona. Al amat en Bernat ça Ffrigola batle nostre de la Bisbal.

Con nós siam estats requests de part del seynor rey per vertut del vsatge
 "Princeps namque" de fer anar los nostres hòmens envés los comtats de Ros-
 seylon e Cerdayna^a,

emperamor d'açò a uós per les presens diem e us manam espressament^b
 que encontinent façats juntar tots los hòmens del loch e termen de la Bisbal
 qui pusquen hostejar per^c deffensar los dits comtats ab armes, axí con és acus-
 tumat en semblant cas^d en què aga loch l'usatge "Princeps namque"^d.

E açò no mudets ni i façats tarda en res.

Dada a Gerona, a^e XV^f jorns d'agost.

Fiat similis baiulo de Bàsquera

Item de Sancto Saturnino

Item de Duobusqueriis^g

Item de Crespiano

Item de Rupiano

De^h Uliano, deⁱ Uilaromano, de Corciano, de Piru, de Pariete Ruffinoⁱ.

Marge: f

^a seq per contrestar alcunes gens straynes que venen esuesir los dits comtats e terres
 daquells e per aquells a deffensar los dits comtats e lochs cancell ^b interlin ^c seq anar can-

65. Cf. supra n. 73, infra n. 81.

cell ^d interlin al man ^e seq XIX cancell ^f interlin ^g seq de cancell ^h al man ⁱ in
calce litt al man

1362 gener 7. Girona

ADG, U-43, f. 83rv

A tots els clergues. Amb motiu de la proclamació de l'usatge «Princeps namque» Guillem de Canet, veguer de Girona,⁶⁶ obliga homes d'Església a anar al Rosselló i imposa penes indègudament; monitòria per a cessar processos i restituir béns i penyores.

*Berengarius Dei gratia episcopus Gerundensis, dilectis nobis in Christo clericis curatis et non curatis ecclesiarum ciuitatis et diocesis Gerundensis et eorum cuilibet ad quos etc., salutem etc.

Ad nostram audienciam clamosa insinuacione et relacione multorum fideignorum noueritis peruenisse quod venerabilis G. de Caneto, vicarius Gerunde, pretextu et auctoritate vsatici *Princeps namque* inquiri incepit et inquit infra vicariam Gerunde contra illos homines Ecclesie qui ad exercitus indictos^a auctoritate dicti vsatici non iuerit (*sic*) uersus et ad partes Rossilionis; et ipsos homines compellit fortiter et dstringit ad conueniendum se cum dicto vicario et redimendum de penis quas asserit eos homines incidisse, et aliter pro premissis ipsos homines diuersimode molestat eos capiendum et bona ipsorum fortiter pignorando et^b dstringendo^b, licet illustrissimus princeps et dominus dominus rex^d Petrus^e Dei gratia etc. in sui^e consistorio mandauerit pridem^f et voluerit⁶⁷ contra aliquos homines sui Principatus racione dicti vsatici pro predictis exercitibus nullatenus esse procedendum, ymmo^g expressam fecit diffinicionem et remissionem^g.

Et cum pro premissis dictus vicarius non sit dubium penas et sentencias consituticonum sacri Consilii Terracone contra inuasores, raptores et depredateores Ecclesie et hominum et bonorum suorum editarum⁶⁸ incurrisse^h, et contra eum per easdem esset et est procedendum, adhuc nos volentes super hiis per modum infrascriptumⁱ procedere in hac parte pro deffensione dicte lf. 83vⁱ Ecclesie et hominum eiusdem predictorum, ut tenemur, vobis etc. dicimus et mandamus etc. quatenus incontinenti, visis presentibus, absque vlla mora dictum vicarium ubicumque eum inueneritis^j, trina canonica monitio-

66. Cf. *Els primers*, 360-363 n. 50-56. A les fonts arxivístiques allí indicades cal afegir-hi ARNALL I 258, 261, 262.

67. Es refereix al document reial datat a Cervera el 19 de desembre del 1359, publicat a *Els primers*, 317-322, n. 21.

68. Cf. *Lletres* I, n. 216 nota 491.

ne et^k peremptorie^k moneatis vice nostra, et nos eciã admonemus per presentes, quatenus incontinenti et saltem infra terminum II dierum ab ipsa monitione uestra proxime sequencium, quem quidem terminum pro III edictis et interuallis^l et peremptorie eidem^m assignetis, et nos etiam assignamus, cum qualitas huius facti fieri sic requirat propter maximum periculum quod in mora consistit, desistat et destiteritⁿ a processibus et enantamentis suis omnibus^o predictis, et dictis hominibus libere restituat seu restitui faciat et fecerit quicquid et quantum ab ipsis hominibus pro predictis habuit et exegit, et omnes res^p, pignora, peccunias^q et^q inde quouis modo capta dictis^r hominibus libere restituat seu restitui faciat et fecerit cum effectu^r, et quicquid aliud processit exinde reuocet et ad pristinum statum reducat.

Alioquin, si dictis nostris et vestris monitionibus parere contempserit, nos ex nunc ut ex tunc et pro tunc ut ex nunc contra dictum vicarium excommunicationis sententiam in hiis promulgamus, eius injusticia et culpa exigentibus et iusticia mediante.

Et quod vos etc., ut in forma.

Datum Gerunde, vii^a januarii anno a Natiuitate Domini M^o CCCLXII^o.

Inscripcions sota la letra man prop episc: quod per constitutionem sacri consilii terachonen. | Fiat sicut placet incontinenti et duo uel tria transumpta | Item etiam et que contra en Pinós I arllot descriuan qui cum ipso uadit ad ista facienda.

Marge: pro.

* *Inc* Petrus *cancell* ^a *seq* pridem in mense augusti uel septembris proxime preteritis *cancell* ^b *seq* capiendo *cancell* ^c *interlin* ^d *seq* in sua littera plena gratia *cancell* ^e *interlin* ^f *interlin* ^g *interlin man prop episc* ^h *seq* adhuc nos *cancell* ⁱ *seq* ad iustifica *cancell* ^j *seq* moneatis *cancell* ^k *interlin* ^l *seq* sibi assi *cancell* ^m *interlin* ⁿ *seq* et esse cum effectu *interlin cancell* ^p *interlin* ^q *interlin* ^r *interlin*

*Als clergues*⁶⁹ *de Vilobí*.⁷⁰ *Vicenç March, batlle, i el saig de Vilobí imposen talles i penyoren els homes d'església. Monitòria d'excomunió.*

69. L'abril del 1357 Ramon de Bell-lloc era sagristà de Vilobí, G-38 f. 2v-5v.

70. El nom de Vilobí apareix per primera vegada en un document del novembre del 887, mitjançant el qual el bisbe Teuter concedeix a les basíliques de Santa Maria i Sant Feliu diverses esglésies del pla de Girona, entre elles la de Vilobí, MARTÍ 17 (=Car Car V 65). El terme de Vilobí és esmentat el febrer del 969, CatCar V 396; i el març del 1028, MARTÍ 196. L'any

Episcopus etc., clericis ecclesie de Vilaubino et aliis etc., salutem in Domino.

Graui et clamosa querela pro parte prelatorum et clericorum homines et personas ratione suorum beneficiorum et officiorum et Ecclesie habencium infra locum et parrochiam de Vilaubino ad nostrum nouiter peruenit auditum quod venerabilis Vincentius March, baiulus^a de Vilaubino, pretextu et occasione cuiusdam tallie que, diu est, facta fuerat de mandato nobilis domine Sibilie, uxoris nobilis Petri de Montecatheno,⁷¹ quondam domini ipsius loci^b, ad opus quorundam clientum quos eadem nobilis domina promisist, seu pro profferimento quod fecit de eisdem illustrissime domine regine Aragonum in auxilium guerre quam dominus rex tunc habebat cum rege Castelle, per R. Boschi,⁷² sagionem dicti loci^c, homines Ecclesie infra ipsum locum de^d Vilaubino degentes pro maiori parte pignorauit et pignorari fecit et pignora capi et distrahi et alias eos compellit et compellere nititur ad soluendum et contribuendum in tallia huiusmodi occasione facta indebite et injuste, ac intendens dampnum et preiudicium manifestum Ecclesie et libertati et immunitati Ecclesie et personarum^e ecclesiasticarum et iurium suorum, quarum iidem homines existunt, et hominum etiam earundem, ac contra jus et jus-

1089 Dalmau Vidal deixava a la canònica de Girona el seu alou de Vilobí, en el lloc anomenat Puig Regal, CC 160. El 1221 el delme de Vilobí el rebia Ramon de Farners, PM 111; més tard el delme es fracciona, perquè el 1283 Bernat Estruc, ciutadà de Girona, venia a Berenguer Fresolf una vuitena part del delme vilobinenc, PM 397, venda que Dalmau Xatmar prometia l'any següent a Fresolf que li faria fermar, PM 399. El 1287 consta que un quartó del delme de Vilobí era en mans dels marmessors del clergue Pere de Fontclara i de l'almoïna de Santa Maria de les Puelles, de Girona, PM 418, 424. El 1295 el bisbe Bernat de Vilert fermava a Joan Fresolf, clergue de Vilobí, un quartó del delme parroquial i l'autoritzava a destinar-lo a dotar un benefici, PM 483. El 1301 el mateix bisbe ferma a Berenguer de Vilar, jurista de Girona, mig quartó del delme de Vilobí, comprat als marmessors de Berenguer de Gornal, senyor de Vilobí, PM 561. El 1318 Berenguer Riquer, del lloc, reconeix tenir pel bisbe un quart del delme del lli i del cànem de Vilobí, CC 574 (= PM 763, G-6, f. 62r). El 18 de desembre del 1324 el bisbe firma a Guillem Riera l'obligació que ha fet a la seva esposa del delme de Vilobí, G-5 f. 11r. El 1338 la vídua de Ramon Albert, ciutadà de Girona, Sança, deixava en testament una part del delme que tenia a Vilobí a l'Almoïna del Pa de la Seu, PM 1062. El 4 de febrer del 1348 la Vídua de Guillem Riera, ciutadà de Girona, ha venut la seva part del delme de Vilobí a Arnau Cavaller, rector de Salitja, i aquest firma debitori a Pere Fresolf, majordom del bisbe, de 30 lliures de foriscapi, G-20 f. 19v. El 1504 Melcior Ribot, àlies Alrà, de Vilobí, procurador de la seva esposa Anna, reconeix tenir pel bisbe un vuitè del delme vilobinenc i satisfèia 6 lliures per la firma, PM 1653. El 1571 una part del delme de Vilobí era amortitzada a favor d'un benefici, fent el seu titular dues maimundines de cens al bisbe, PM 1769.

71. És el Pere de Montcada esmentat a *Lletres* I, n. 559 nota 1023. El que dèiem allí a propòsit de la identitat de la seva esposa, Sibil·la, queda confirmat en aquesta lletra, que aleshores desconeixíem.

72. El 14 d'agost del 1359 consta que Ramon Bosch era saig de l'esposa de Pere de Montcada, senyor de Vilobí, en lletra del bisbe, monitòria d'excomunió contra ell i contra Berenguer de Rovira, batlle, per haver fet recollir a la cellera els homes d'església de Vilobí i haver-los fet pagar certa talla, U-36 f. 22r-23v.

titiam et contra constitutiones Cathalonie generales ac contra inuasores bonorum et rerum ac etiam hominum ecclesiarum, et priuilegia, franquitates et immunitates et libertates ipsorum clericorum et hominum et personarum earundem, et in non modicum suarum periculum animarum et ipsorum prelatorum et clericorum et hominum predictorum^f, et contra promissionem juratoriam per^g venerabilem Ruyra, olim baiulum, et dictum nunc sacionem inde factam.

Cum igitur nos premissa sic preiudicialia et ipsis hominibus, qui a premissis liberi sunt et immunes, ac dictis eorum dominis et Ecclesie preiudicialia non possimus nec debeamus absque remorsu conscientie ac grauissimis conuiuentibus oculis pertransire, et intersit nostra lf. 25vl ac ex iniuncti nobis officii astringamur jus nostrum et Ecclesie siue ecclesiarum nostre diocesis armis spiritualibus deffensare,

idcirco uobis etc. quatenus eosdem baiulum et sacionem moneatis et cite-tis vice nostra, quos nos etiam harum serie requirimus et monemus, vt^h a compulsione et districtu huiusmodi desistant penitus atque cessent, eorum-que pignora per eos occasione predicta capta eisdem hominibus libere reddant et restituant ac de dampnis eisdem et occasione premissa datis et irrogatis sibi satisfaciant, vt tenentur, infra sex dies etc. quos etc. etⁱ nos sibi etiam, cum periculum sit in mora, harum serie assignamusⁱ, vel vltima die etc.

Alioquin etc.

Vosque etc.

Significantes sibi nichilominus quod ex tunc per penas et prouisiones tam iuris quam constitutionum sacri consilii Terrachone⁷³ et alias debite procedemus iustitia mediante.

Reddite etc.

Datum.

^a seq et P. cancell ^b seq homines Ecclesie infra ipsum locum de vilaubino degentes cancell ^c seq pignorauit et pig cancell ^d corr pro dez ^e seq suarum cancell ^f seq Etiam (?) cancell ^g seq baiulum ol cancell ^h interlin ⁱ interlin

A tots els clergues. Guillem de Canet, veguer, i Bernat Margarit forcen homes d'Es-glésia a allistar-se a l'exèrcit i els extorqueixen diners il·legalment. Monitòria d'exco-

73. Cf. supra nota 49.

munió contra ells i citació perquè revoquin procediments i restitueixin els béns en qüestió.

Episcopus etc., clericis ecclesiarum Sedis et Sancti Felicis ac aliis etc.

Cum ad ea que ad beatissime Ecclesie jura pertinent intacta debeant inuiolabiliter custodiri, vt^a sicut Ecclesia ipsa religionis et fidei mater est, ita eius patrimonium iugiter seruetur illesum, et nouiter ad audienciam nostram sit perductum quod venerabilis Guillelmus de Caneto, vicarius, et Bernardus Margeriti,⁷⁴ ciues Gerunde, vadunt et incedunt per vicariam Gerunde et parrochias eiusdem circuendo, scribunt et scribi faciunt homines ecclesie et prelatorum et personarum ecclesiasticarum ibidem populatos et domiciliatos, et eos compulerunt et compellere nituntur et distringere, tam per personarum impositiones quam per capciones personarum, ad eligendum certas personas, ita videlicet quod de IIII eligunt vnam personam vel vnum hominem, qui vel que ire debeant in exercitu, et quod reliqui III soluant XVI diners illi IIII^{to} qui in ipso exercitu ibit pro die qualibet, et eosdem homines retro ipsos ire faciunt et compellunt cum armis^c, eos fatigando et molestando multipliciter^d laboribus et expensis et a suis operibus ruralibus et messibus detrahendo et alias per minas et terrores ipsos compellendo, in tantum quod uix audent respirare nec dicere cur vel qua de causa hoc faciunt^e; quodque etiam iidem vicarius et Bernardus Margeriti et quilibet eorum de facto habuerunt et extorserunt ac habere et extorquere lf. 49v| non cessant per uim et uolenciam ab ipsis hominibus, videlicet a quolibet eorum vel^f quasi ab omnibus XX sol.^g et ab^h aliquibus XV, vel X, vel V, vel aliquam aliam certam pecunie summam, preter et contra formam commissionis quam inde asserunt seⁱ habere a domino rege e[st], quod peius est^t et detestabilius, iniungunt eisdem hominibus sub certa pena quod veniant ad certum locum quem eis designant et, cum ibi sunt coram eisdem vicario et Bernardo Margeriti, auferunt eis^k enses et arma et eos et ea vendunt et vendi faciunt; et idem etiam vicarius quamdam fecit fieri proconitacionem publice^l quod iidem homines sub certa pena irent ad locum de Vilafreser⁷⁵ ad hoc, vt verisimiliter creditur, quod eos possit

74. En *Els primers*, n. 28 nota 120, potser hauria calgut precisar que no estàvem segurs que el personatge allí referenciat fos una única persona. Aleshores no havia aparegut o no coneixíem encara l'obra tan pòstuma, ai làs, de Santiago SOBREQÜÉS I VIDAL, *Joan Margarit i Pau. La tràgica fi de l'edat mitjana a Catalunya*, edició a cura de Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Mariàngela VILALLONGA VIVES i Lluís LUCERO COMAS, traducció d'Antoni DALMAU, Barcelona, Editorial Base 2007, on en les pàgines 37-41 és resseguida la nissaga a partir d'un Bernat Margarit actiu a Girona durant el segle XIV, lligat al negoci dels molins, pare del Bernat Margarit d'aquestes lletres, dit ciutadà de Girona i despenser del senyor duc, pare aquest al seu torn de l'homònim servidor de Joan I processat el 1397 amb Bernat Metge i altres, després de la mort sobtosa del rei i l'ascens al tron de Martí l'Humà.

75. Vilafreser és esmentat en les afrontacions d'una possessió situada al comtat de Girona en un document de venda de l'any 1005, CC 72 (= MARTÍ 157). Entre 1051 i 1058, l'església de Sant Sadurní de Vilafreser, amb d'altres del comtat de Girona, és retornada al bisbe i a la

magis opprimere, molestare, malectractare et redimi facere, contra suum proprium iuramentum per ipsum in inicio sui regiminis prestitum et factum.⁷⁶

Et cum predicta omnia facta fuerint et fiant, saluo eorum honore, injuste et contra justiciam et priuilegia et libertates et immunitates Ecclesie, clericorum et personarum ecclesiasticarum et hominum eorumdem^m, cum ipsius Ecclesie homines ad hec non teneantur nec fuerint nec sint astricti, nec etiam ad exercitus ireⁿ, nisi in casu vsatici *Princeps namque*, et eo casu etiam non singulariter sed communiter omnes debent ire, prout^o facere^o volunt, et contra etiam constitutionem sacri concilii Terraconensis contra inuasores, raptos et depredatores bonorum et rerum ecclesiasticarum et personarum earundem editam^p,⁷⁷ et contra etiam uolun-*lf*. 24*rl*-tatem et ordinacionem regie^q celsitudinis et contra pacta^f et conueniencias inita et initas inter dominum nostrum regem et nos et prelatos nostre diocesis et ciues et ciuitatem gerundensem, vt in quodam instrumento regio lacius continetur,⁷⁸ quod eidem vicario et Bernardo Margeriti hostendi et translatum exhiberi et dari volumus de eodem^s; et^t cum nostra intersit super hiis de oportuno remedio prouidere et^u ius nostrum et Ecclesie armis saltem spiritualibus deffensare^u, ne iidem homines sic molestentur in personis vel bonis, vel fatigentur, et ne etiam ab eorum operationibus ruralibus quibus habent intendere retrahantur^v, taliter^w vt^w Ecclesia, clerici et prelati et persone ecclesiastice qui et que habent ex suis redditibus et iuribus viuere et eis vite necessaria ministrare pro premissis, vltierus non aggraentur vel etiam molestentur,

idcirco^x vobis et vestrum singulis harum serie dicimus et mandamus in virtute sancte obedientie etc., quatenus ipsos vicarium et Bernardum Margeriti moneatis et^y citetis^y vice nostra, quos nos etiam^z et vtrique eorum harum serie requirimus et monemus, ut a predictis grauaminibus, molestiis et preiudiciis ipsorum hominum et Ecclesie desistant penitus atque cessent, et processus, penas et bona eisdem hominibus per eos impositos et imposita ac factos et facta reuocent, ac reuocari et annullari faciant, ad^{aa} pristinum statum reducant et reduci faciant, et a captione in vel sub qua eos tenent liberent et absoluant, et^{aa} quod vltierus ipsos homines vel aliquem ex eis ad exercitus ali-

Seu per la comtessa Ermessenda, CC 120 (= MARTÍ 282). El 1085 Guillem Ramon deixa un alou situat a Vilafreser al seu germà Arnau, MARTÍ 394. El 1096 el nom de Vilafreser apareix en unes afrontacions, CC 172 (= MARTÍ 463) i el 1098 hi és situat un alou llegat a la canònica de Girona, CC 176 (= MARTÍ 475). Les monges de Sant Daniel hi tenien terra i batllia, ja des del segle XII, *Sant Daniel* 32, 82, 101, 217. El 1210 Arnau de Llerç llega al seu fill Ermençol, canonge de la Seu, alguns béns a Vilafreser que han de passar a la Seu, PM 86. El 1280 el bisbe Bernat de Vilert firma a Pere de Vilafreser un quart del delme del lloc i un terç del de Navata per 50 sous, PM 350. Hi ha notícia que el 1329 Ramon Xatmar i el seu fill Dalmau havien cedit a la Seu de Girona uns masos a Vilafreser, PM 959.

76. Per a la fórmula de jurament del veguer de Girona al principi del seu mandat, cf. *Lletres* I, n. 1 nota 4.

77. Cf. supra n. 81 nota 46.

78. Cf. *Els primers*, n. 21.

quos simpliciter vel alias contra iusticiam nec eos ad contribuendum pro exercitiis certam pecuniam lf. 24v| pro die vel alias^{bb} non^{cc} compellant^{cc}, agrauent, nec molestant, nec agruari seu molestari faciant vlllo^{dd} modo^{dd}, nec eos^{ee} ad propria libere ire permitant, eorum priuilegia seu libertates ecclesiasticas, vt conuenit, obseruando et a predictis molestiis et grauaminibus^{ff} dictos homines indempnes seruando, prout dictus vicarius hoc, ut predicatur, in inicio sui regiminis^{gg} obseruare promisit et iurauit; quodque^{hh} pignora quecumque ab ipsis hominibus occasione premissa per eos capta et pignorata ac quidquid inde habuerunt et extorserunt a dictis hominibus et quolibet eorum eisⁱⁱ vel^{jj} nobis eorum nomine^{jj} reddant et restituant, ac de dampnis^{kk}, interesse, missionibus et expensis, iniuria et grauaminibus^{ll} eis ratione predicta illatis et irrogatis et per eos sustentis sibi vel^{mmm} nobis eorum nomine^{mmm} satisfaciant, vt tenentur, incontinenti vel saltem infra [... ..] dies a monitione vestra proxime et continue numerandos, quos sibi etc., velⁿⁿ vltima die etc.

Alioquin nos ex nunc pro tunc et ex tunc pro nunc, vestra monitione legitima ac ipsorum vicarii et Bernardi Margeriti mora et culpa precedentibus, contra eos et utrumque eorum in hiis scriptis excommunicationis sententiam promulgamus.

Vosque etc.

Significantes sibi nichilominus quod si nostris et vestris monitionibus huiusmodi non paruerint cum effectu, cum non debeamus ius nostrum et Ecclesie et hominumⁿⁿ et personarum ecclesiasticarum conuiuentibus oculis dimittere indefensum^{oo}, nos ad obseruandum dictas constitutiones sacri Concilii Terrachonensis contra inuasores, raptores earumdem editas,⁷⁹ contra eos inde earum seriem et tenorem faciemus inuiolabiliter obseruari et alias contra eos procedemus iustitia mediante et secundum canonicas sanctiones.

Datum.

^a corr pro ut ^b seq est cancell ^c seq f cancell ^d interlin ^e seq et predicta fecerint
 et faciant saluo eorum honore injuste et contra iusticiam et contra libertates et in cancell^f
 seq saltem a pluribus cancell^g seq sol. iter cancell^h seq aliis cancellⁱ seq ab cancell^j
 seq inu cancell^k seq arma cancell^l seq ad hoc ut verisimiliter creditur cancell^m seq
 ipsorum cancellⁿ interlin^o interlin^p interlin^q seq majestatis cancell^r seq Idcirco
 cancell^s interlin^t interlin^u seq cum eis sic molestatis cancell^v interlin^w
 interlin^x interlin^y seq harum serie cancell^z interlin^{aa} seq et cancell^{bb} interlin^{cc}
 interlin^{dd} seq incontinenti cancell^{ee} corr pro agrauiminibus^{ff} seq ut predicatur
 iurauit cancell^{gg} seq de dampnis cancell^{hh} seq restu cancellⁱⁱ interlin^{jj} seq et de
 dampnis cancell^{kk} seq si cancell^{ll} interlin^{mm} iter non cancellⁿⁿ seq eorumdem eiusdem
 cancell^{oo} seq oculis cancell

79. Cf. supra nota 49.

1362 juny 28. Girona

ADG, U-45, f. 46v

Als clergues de Campllonch,⁸⁰ Riudellots,⁸¹ Romanyà,⁸² Sant Andreu Salou⁸³ i Aiguaviva.⁸⁴ El bisbe ha obtingut del rei remissió de totes les penes posades pels comisaris reials per raó de l'expedició al Rosselló, a canvi de pagar tres malles per cada foc. Facin llista del que ha pagat cada foc d'església.

Nós en Berenguer per la gràcia de Déu bisbe de Gerona, als amats vniuerses e sengles clergues de las esgleyas de Campllonch, de Ridelots de la Selua, de Romayan, de Sent Andreu çà l'Ou, d'Ayguaviua, del nostre bisbat, salut en nostre Senyor.

Con nós haïam obtenguda del senyor rey fin e remission de tots bans e penas e manleutas als hòmens de la esglésya posades e posats per los honrats en G. de Canet, ueger, e en Bernat Mergerit, axí con a commissaris del seyor rey, per raó dels seruents que demanaua lo seynor rey per anar en Rossellon, e que solament^a paguen III mayles per quescun foch, en cas que hages loch lo usatge de «Princeps namque»,

80. El nom de Campllonch surt en un precepte del rei Carles, en el qual confirma al bisbe Guiu les possessions de la Seu de Girona, CC 37 (= CatCar V 181, PM 3, MARTÍ 56). El lloc és esmentat en les afrontacions d'una venda de l'any 1013, MARTÍ 167, en l'execució del testament del bisbe Eribau d'Urgell, l'any 1041, en virtut de la qual un alou de Fornells passa a Sant Vicenç de Cardona, MARTÍ 235, i en les afrontacions d'una venda de l'any 1047, MARTÍ 252. La parròquia de Sant Quirze de Campllonch és esmentada l'any 1028, MARTÍ 193.

81. Cf. *Lletres*, I, n. 34 nota 119.

82. Creiem que es tracta de la parròquia de Sant Martí de Romanyà de la Selva. El terme de Romanyà és esmentat en el precepte del rei Carloman, del 2 de setembre del 881, pel qual concedeix al bisbe Teuter de Girona la vall d'Aro i els seus termes, CatCar V 56, en una venda de Sendred a la comtessa Garsenda del 921, CatCar V 173, en la permuta de béns que fan el 939 el bisbe Guigó i la comtessa Riquil-la, CatCar V 248, i en la donació que fan els comtes Sunyer i Riquil-la d'un alou al monestir de Sant Feliu de Guíxols, CatCar V 275. La parròquia és esmentada en el document de l'any 1019, pel qual el bisbe de Girona Pere Roger, la comtessa Ermessenda de Barcelona i altres persones doten la canònica de la Seu de Girona, CC 79 (= MARTÍ 179), i en els documents complementaris del 1031 i del 1068, CC 85 (= MARTÍ 203), MARTÍ 332. El 1057 hi ha notícia d'una venda al lloc dit vil·la Eixarts, parròquia de Sant Martí de Romanyà, comtat de Girona, MARTÍ 278. El 1067 Bonfill Donuç cedia béns situats a Romanyà, MARTÍ 329.

83. És possible un primer esment de l'església d'aquest lloc en un document del 888, pel qual el bisbe Teuter dóna les dècimes i oblacions de diverses esglésies pròximes a la ciutat de Girona a les basíliques de Sant Feliu i Santa Maria, de Girona, en estipendi dels seus servidors, CarCar V 67, MARTÍ 17. L'església de Sant Andreu Salou, en funció de parròquia, és esmentada l'any 1200 en la sentència de la causa entre Sant Pere de Galligants i el monestir de Sant Daniel a l'entorn de drets sobre la capellania de Sant Andreu, *Sant Daniel* 93, 94.

84. Cf. HUG 5, 231-234.

emperamor d'açò^b a uosaltres e a quescun de uosaltres diem e manam en uertut de santa obediència et sots pena de uet, la qual uolem que encorreguéssetz si açò no fahiets, que encontinent, no gordada die ne hora, amonestets tots e sengles parrochians uostres per la primera e segona et terça e peremptòriament que encontinent denunciem a uosaltres axí con seran de uostres perròchias clarament e distincta e ab ueritat totas e sengles quantitats de diners o d'altres coses que haien donades al dit ueger o Margerit e a cascun d'aquels per la raó demunt dita, e per què ne per quina manera; la qual denunciació per ells feta, a nós per scrit encontinent trametats.

En altra manera, feta la dita amonestació vostra, si açò no fahien, uolem que·ls dits hòmens e cascun d'ells encorreguessen la dita sentència de uet e que·ls denunciem per uedats publicament entró que·n haguessen obtenguda absolucion.

Retets las presents al portador sotscriuents en alcun cohern que·l dit portador ab si porta ab uostre segell segellat en senyal que·l manament hauets complit.

Dada a Gerona.

Fuerunt facte III.

^a *ms solamet* ^b *seq diem cancell*

85

1362 juliol 5. Girona

ADG, U-45, f. 49v-50r

Als clergues de Sant Miquel⁸⁵ i de Sant Climent d'Amer.⁸⁶ El rei demana un home de cada vuit, si es proclamava l'usatge «Princeps namque». Amonestim les persones que s'enumeren, a fi que elegeixin 19 homes d'Amer.

En Berenguer per la gràcia de Déu bisbe de Gerona, als amats nostres en Jhesu Christ los clergues de Sent Michel e de^a Sent Clement^b d'Amer e^c altres etc.^c del nostre bisbat, salut en nostre Seynor.

85. Mentre depengué del monestir d'Amer, la parròquia fou intitulada a sant Miquel, i l'església ja existia el 1184, *Amer* 41, 47, 55. El clergue Ponç hi instituïa benefici el 1233, amb una possessió situada a Pins, adquirida per 180 morabatins, *Amer* 84. La parròquia també és esmentada en la concessió de notaria feta al monestir per Jaume I el 1238, *Amer* 101. El 1301 hi instituï benefici Bernat d'en Gilats, *Amer* 199-200.

86. La parròquia existia el 1066, amb el nom de Sant Climent de Securun, *Amer* 22, 62. El 1212 Arnau de Torn tenia el delme de la parròquia en penyora de 930 sous per Ramon de Colltort, *Amer* 66.

Con^d lo^e seynor rey deman e^f uuyla^f dels hòmens de la esgleya de VIII i per siruens que ha necessari^s per^h II meses en cas que haja loch l'usatge «Princeps namque», per contrestar als enamichsⁱ seus, e açò sia^j per nós e·ls prelats e personas eclesiàstiques del^k nostre bisbat^k al dit seynor rey^l atorgat,

per ço^m per tenor de les presents vos diem e manam en vertut de sancta obediència e sotz pena de uet expressament que encontinent amonestets per veu nostra peremptòriament en G. ça Manera, draper, G. dez Terrats, carnicer de la vila, P. dez Vessar, de la uall d'ⁿ Amerⁿ, e en Ramon de Font de Frenall, de Sent Genís sa Costa,⁸⁷ Gillabert de Senclement, d'Amer^o, en Bronquart lf. 50r de Loret, del son⁸⁸ d'Amer, e cascun d'èls que éls tots ensemps dins tres dies^p de la nostra monicion pus prop comptadors hajen elegits XIX siruents entra aquells de la villa e del son d'Amer, bons e triats, e·ls noms d'aquells elet^q hajen als honrats e discrets en R. Albert⁸⁹ e P.

87. Antiga parròquia citada el 1188, *Amer* 47.

88. Convocar a les armes mitjançant el «so del corn» era un dels drets imprescriptibles del castell termenat, segons l'usatge *Hoc quod iuris est sanctorum*, ROVIRA, 115, 237. Consta en la més primitiva de les compilacions dels *Costums de Girona*, COTS 50, PONS 70-71, i en la de Tomàs Mieres, COTS 179, PONS 325, COBOS 158-159.

89. Cf. *Lletres* I, n. 138, 220, 353, 428, 432, 523, 607. Els Albert pertanyen al patriciat urbà de Girona, i trafiquen en el negoci dels draps, els molins i els càrrecs públics. El 1297 un Ramon Albert és sotsveguer, U-1 f. 36r, Bernat ho és el 1315, Bartomeu el 1332, Pere el 1345, GUILLERÉ I 136; d'altres (Pere i Joan) seran batlles reials, GUILLERÉ I 136, 140, 482 nota 173; Pere Albert és arrendador de molí reial l'any 1358, PG 494. El mateix Ramon Albert sotsveguer esmentat, o un possible fill o parent, és jurat per la mà major el 1311, LV 24, PG 151, i síndic a les Corts de Montblanc del 1333, ARNALL 63. Els Albert elegeixen sepultura a la parròquia de Sant Feliu, GUILLERÉ II 448 nota 83, església de la qual Bernat Albert és claver des del 1334 al 1349, D-158 f. 38, U-5 f. 148v, U-33 f. 82r-184v. A principis del segle XIV és documentat un Ramon Albert [del qual i de la seva vídua Sança s'ha fet esment supra nota 70], laic, ciutadà de Girona, que devers 1338 va fundar dos aniversaris a la Seu, invertint-hi 3.000 sous, i va instituir hereva l'Almoïna, D-3 f. 144v-146v. Aquest ciutadà rebé comissió del bisbe per executar el testament de Bernat Vidal, ciutadà de Girona que instituï hereus els pobres, a coneixement del jutge Guillem de Socarrats; en aquest afer Ramon Albert va tenir causa contra Bernat de Cabrera, que guanyà en un primer judici i perdé l'apel·lació, G-3 f. 33v i 35r, U-2 f. 23r, 73v, 93r, 32r. La primera notícia d'un Ramon Albert, prevere de capítol, és del juny del 1337, quan Pere Pascalet, fill de Guillem Ros, de Cassà de la Selva, li remet les accions derivades de l'incendi d'una casa seva on hi havia els fruits de la pabordia de Cassà, G-12 f. 103r. Reputem que aquest, amb una carrera molt intensa, és el mateix que el 3 de juny del fatídic 1348 fa testament, elegint sepultura a la Seu, on funda aniversaris i un ciri, G-21 quadern entre f. 37v i 38r. El Ramon Albert de la lletra és un altre, emparentat amb els dos anteriors i segurament també amb Jaume Albert, prevere de capítol actiu entre 1348 i 1392; aquest segon Ramon Albert seria més jove, potser germà de Jaume Albert. En una operació de permuta de beneficis en la qual intervenen Jaume Albert, Ramon Albert i Bertran de Montrodon, ardiaca de la Selva, els 17 i 19 de novembre del 1348, hi ha un document en el qual Ramon Albert, prevere de capítol i capellà de Calabuig, confereix a Ramon Albert, prevere de capítol, la doma de Calabuig, D-158 f. 7r. Aquest segon Ramon Albert, evidentment parent de l'altre i del Jaume Albert que també intervé en la permuta, podria ésser el de la lletra, amb una vida activa de la qual no es pot assenyalar un començament precís, per la dificultat insu-

Ferrer,⁹⁰ preueres del capítol^f nostre de Gerona, per nós en^s aquest^f fet deputats, per scrit donats.

En altre manera, con sia periyl en la triga, vostra amonestacion deuant anant e la colpa e triga dels dessús nomenats requirient, nós axí con lauors e lauors axí con ara donam sentència de uet contra ells en aquests scrits.

Manants a uós que encontinent, no esperat altre manament nostre, denunciets aquells per uedats en les vostres esgleyes publicament dos dicmenges e festes continuament següens.

perable de distingir un i altre Ramon, carrera perllongada fins al 1381, quan Ramon Albert *iuuor* ja ha fet testament, G-59 f. 144rv, constant mort en una data entre 1381 i 1402, U-102 f. 39v-40r. Atès que ben aviat haurem d'ocupar-nos d'aquest prevere de capítol, ometem aquí de fer-ho.

90. Família benestant de Girona, vinculada a la mercaderia i la draperia. Un Pere Ferrer és mercader des del 1331, LV 132-133, GUILLERÉ I 122-123, II 395, 441; PG 268-269, 395; durant el període 1339-1341 participa en els préstecs dels particulars a les finances municipals, GUILLERÉ I 250. El 1343 un Pere Ferrer és bracer del Mercadal, PG 386. El 1349 és cònsol de l'Hospital Nou de Girona, LVM 24-25, PG 430, 454, 559. El 1354 i el 1361 el mateix o un homònim és jurat per la mà menor, LV 292, 295; PG 467, 473; GUILLERÉ II 302. El prevere de capítol podria ésser el Pere Ferrer que l'any 1341 és obtentor d'un benefici fundat a la Seu pel bisbe Bernat de Vilamarí, G-15 f. 88v. L'any 1344 rebia procura de Dalmau Corona per a recuperar 500 sous que li devia Jaume Alegre, de Figueres, i altres, G-17 f. 87rv. El 1349 presenta per al benefici de Sant Sadurní fundat per Guillem Borrassà, D-158 f. 11r, senyal que ja té vara alta en una administració eclesiàstica. Però no és fins al 1356 que consta la seva condició de prevere de capítol. Aquell any el bisbe Berenguer de Cruilles l'envià a diversos cardenals per tractar sobre l'afer de l'entredit imposat al comtat d'Empúries, U-30 f. 70r. El 1337 Ramon Albert li aprova comptes de 888 florins despesos en capes grogues de vellut i en la causa que es duu a la Cúria romana contra Vidal de Vilanova, G-36 f. 41v-42r. El 1358 promet a Guillem Letumgart pagar-li tot el que se li degui fins a Nadal per vidrieres fetes a la Seu, G-39 f. 136v. El 1359 és paborde de l'Almoina, G-38 f. 152rv, i el bisbe, malalt del coll, el tramet al rei, U-33 f. 15r. El 1360 satisfà despeses de la legació del cardenal Guiu de Porto a Espanya, G-40 f. 49r. El 1361 bisbe i capítol li encomanen a ell i a Bernat Oliva les pabordies de maig i de novembre de la Seu, la primera per mort del seu titular, D-161 f. 8v-9v, i la segona perquè Ramon de Pradella, el seu titular, havia estat promogut a bisbe de Nicòsia, D-161 f. 9v. En data indeterminada, entre aquest any i el 1362, li és encomanat arbitratge en una qüestió entre clergues, D-161 f. 42v-43r. El 15 del 1362 d'abril el bisbe li aprovava la distribució de 60 lliures entre religiosos de Girona i esglésies de la ciutat, D-161 f. 48v-49r. Els comptes de la pabordia de novembre li foren aprovats el 21 d'abril del 1362, D-161 f. 47v-48r. El juny va haver d'intervenir novament en afers que tocaven el rei, U-44 f. 3v. El setembre d'aquell any rep comissió per fer gestions prop del rei en defensa dels homes d'església, D-162 f. 12r. Proclamat Ènnec de Vallterra successor de Berenguer de Cruilles, el vicari general li firmava rebut de 200 lliures procedents de la morabatinada que es feia al nou bisbe, D-161 f. 126rv, i el 3 de gener de l'any sobre, el vicari general Pere de Flums li firmava rebut de 7.480 sous procedents de la mateixa morabatinada, G-43 f. 106v-107r. El desembre d'aquell any 1363 bisbe i capítol el constituïen procurador per al concili provincial, G-44 f. 118rv. Obtenia la capellania de Caça de Pelràs, que el gener del 1364 permutava amb el diaconil de Sant Iscle de Vallalta, D-162 f. 81v; i el diaconil de Castellar, que el 2 de desembre del 1364 resignava en mans del vicari general, D-162 f. 124r. El 17 d'abril del 1366, bisbe i capítol reconeixien a Pere Ferrer que havia lliurat els 900 florins rebuts de Guillem de Torrelles, bisbe de Barcelona i marmessor de la jutgessa d'Arborea, G-48 f. 67r.

Noresmenys significats a ells que les messions qui d'aquí auant se farien sien per^u colpa de lur triga^u a ells imputades.

Reddite etc.

Dada a Gerona, a v dies del mes de juliol en l'ayn de la Natituitat de nostre Seynor de M CCCLXII.

Post scriptum

Aplegada i analitzada la documentació de l'ADG que ha servit de base a les dues parts d'aquest estudi, hem conegut el treball de Rafel GINEBRA I MOLINS, *Els focs de jurisdicció eclesiàstica i el procés de recaptació del fogatge a Osona el 1360*, publicat dins «Ausa», XXII (2005-2006), 93-136. L'autor hi publica el ms. 289 de l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic, que conté «la talla, en els focs d'església de les parròquies d'Osona, del segon pagament del primer any del fogatge ordenat per les Corts de Cervera» del 1359. L'exhumació d'aquest material no podia ésser més oportuna, per tal com permet de completar, encara que sigui parcialment, la gran llacuna que conté el fogatge conservat a l'ADG —i ja fa temps editat per Pons i Guri— a propòsit d'Osona. Es confirma així la impressió que l'estudi del naixement i primeres passes del document fiscal anomenat fogatge és susceptible de millores substancials i, sobretot, s'enriqueix amb documentació nova. Algun problema puntual que Ginebra detecta a l'esguard de la posició que en la recaptació del fogatge va prendre el poderós Bernat de Cabrera, acabat de crear comte d'Osona, té paral·lelismes en els documents que avui exhumem. Per sort, no tot ha estat dit, ni de bon tros, sobre aquell primer fogatge. Llàstima que l'atenció que al final de la seva vida va dedicar Josep M. Marquès al fogatge de l'ADG no tindrà continuïtat. Ell, però, s'hauria alegrat de saber que a l'Arxiu Episcopal de Vic hi havia el document publicat per Rafel Ginebra.